

De Kracht van Maas en Waal

Economische Barometer

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. De economische prestatie van Maas en Waal	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Barometerstand in 2007	5
1.3 Economische groei	6
1.4 Economische kracht	9
1.5 Wat is de koers voor Maas en Waal?.....	13
2. Algemene trends en ontwikkelingen.....	15
2.1 Vergrijzing	15
2.2 Onderwijsniveau	15
2.3. Overige trends	16
3. Ontwikkelingen in de samenstelling van de economie	18
3.1 Aantal vestigingen	18
3.2 Sectorale samenstelling	19
3.3 Bedrijfs grootte.....	20
3.4 Werkgelegenheid.....	20
4. Ruimtelijke ontwikkelingen.....	25
4.1 Ligging	25
4.2 Beoordeling	25
4.3 Dynamiek en ruimtebehoefte	27
4.4 Vraag en aanbod van bedrijventerrein	28
4.5 Behoefte aan bestaande panden.....	29
4.6 Problemen bij realisatie van de plannen	30
4.7 Herstructurering	30
5. Beleid.....	31
5.1 Woningbouw.....	32
5.2 Winkelvoorzieningen	32
5.3 Verkeer	33
6. Samenvatting en conclusies	35
7. Wat is uw mening?	38
Bijlagen	39
Bronnen.....	39
Toelichting op de economische barometer	39
Colofon.....	41

Voorwoord

Het land van Maas en Waal is een prachtig gebied ingesloten door de twee belangrijkste rivieren van Nederland, de Maas en de Waal. De rivier de Waal is één van de drukst bevaren rivieren van Europa. Dagelijks passeren honderden vrachtschepen het gebied op weg van of naar Rotterdam, één van de grootste havensteden ter wereld!

De gemeenten Druten en West Maas & Waal vormen de kern van dit gebied. Het gebied kenmerkt zich door een agrarische historie, een prachtige natuurlijke omgeving met uitgestrekte akkerlanden en weilanden maar vooral door de unieke uiterwaarden die aan de rivier de Waal heel anders zijn van vorm en karakter dan de uiterwaarden aan de rivier de Maas. Het gebied is in het noorden en zuiden ingeklemd tussen twee rivieren terwijl ten oosten en westen de steden Nijmegen en 's Hertogenbosch de poort tot het gebied vormen. Een belangrijk detail is tevens dat het gebied middels de prins Willem Alexanderbrug bij Tiel en middels de brug bij Ewijk, aangesloten is op het landelijk en Europees autosnelwegennetwerk. Deze bijzondere combinatie van factoren heeft er toe geleid dat in dit gebied de afgelopen twintig jaar een bloeiend bedrijfsleven is ontstaan waar het tevens goed wonen en recreëren is. De dorpen Druten en West Maas en Waal hebben beiden voorzieningen die uitstijgen boven tal van grotere steden, in een zeer aansprekende ambiance.

Deze economische ontwikkeling is tot stand gekomen met respect voor de omgeving en gebruikmakend van de unieke kwaliteiten van het landschap maar tevens gebruik makend van de goede ontsluiting in alle richtingen is een bedrijfsleven ontstaan van zeer uiteenlopende aard.

Sinds 2006 zijn de ondernemersverenigingen in de gemeenten Druten en West Maas & Waal een samenwerkingsverband aangegaan onder de naam "Ondernemend Maas en Waal" waarvan het logo op de voorzijde van dit rapport is vermeld. Overtuigd van de unieke kwaliteiten van het gebied en vol trots delen de besturen ook de visie dat bundeling van economische krachten en samenwerking noodzakelijk is om de kwaliteiten van het gebied voor bedrijfsleven en inwoners op langere termijn te behouden en te versterken.

Om dit te kunnen realiseren heeft "Ondernemend Maas en Waal" samenwerking gezocht met partijen die een onmisbare bijdrage kunnen leveren in het nastreven van deze visie.

In Rabobank Maas en Waal en de Kamer van Koophandel Midden Nederland heeft Ondernemend Maas en Waal twee partners gevonden die niet alleen deze visie delen maar ook de capaciteiten hebben om deze visie om te zetten in acties.

De afgelopen maanden hebben de drie genoemde partijen intensief samengewerkt. Eén van de producten van deze samenwerking is het rapport "De kracht van Maas en Waal 2008". Dit rapport vormt de eerste aanzet tot een meerjarentraject waarbij ondernemers, ondernemersvereniging in samenwerking met de KvK en de gemeenten worden aangezet en ondersteund om de economische toekomst voor het gebied te versterken. Een toekomst waarbij de historie, cultuur en natuur als inspiratiebron gelden en waarbij gezond koopmanschap, ondernemerslust, daadkracht, innovatief denken en samenwerking de instrumenten zijn om de krachten te benutten, om kansen te zien en deze om te zetten in daden en ontwikkelingen te benutten ter versterking van het regionale economische klimaat.

Zoals gezegd, het rapport "De Kracht van Maas en Waal" waarin de economische barometer is opgenomen, is een eerste aanzet. De economische barometer willen we jaarlijks gaan maken

waarbij we de trends van de lokale economie koppelen naar de verwachtingen voor de toekomst. Belangrijk is dat we kansen en bedreigingen voor ondernemers inzichtelijk willen maken en van hieruit de discussie met elkaar stimuleren. Het is de bedoeling dat we middels workshops netwerken van bedrijven stimuleren die met elkaar de kansen en bedreigingen verder uitdiepen en van daaruit actiepunten bepalen om de kansen die er liggen te verzilveren en bedreigingen te pareren. De onderwerpen/thema's voor de toekomstige economische barometers zullen door de ondernemers vanuit deze netwerken zelf worden aangedragen. Kortom: de toekomstige economische barometers zullen meer maatwerk worden en inzoomen op de situaties en/ of behoeften van de ondernemers zelf.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

Ondernemend Maas en Waal

Rabobank Maas en Waal

Kamer van Koophandel Midden Nederland

1. De economische prestatie van Maas en Waal

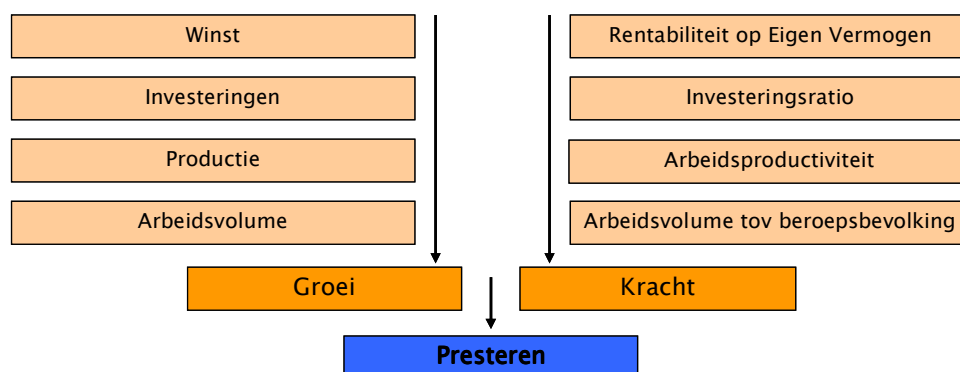
1.1 Inleiding

We beginnen dit onderzoek met de prestaties van het bedrijfsleven in Maas en Waal in 2007. We meten dit met een vernieuwde economische barometer. Deze barometer geeft aan hoe de economie van Maas en Waal presteert in verhouding tot het Nederlandse gemiddelde. De economische barometer beoordeelt de economie op drie onderdelen:

- Economische prestatie (paragraaf 1.2);
- Economische groei (paragraaf 1.3);
- Economische kracht (paragraaf 1.4).

De prestaties worden gemeten aan de hand van de scores op acht variabelen. Deze acht variabelen zijn ondergebracht bij de indicatoren 'economische groei' en 'economische kracht'. Samen vormen zij de score voor de 'economische prestatie'. In figuur 2.3 wordt de opbouw van het model weergegeven.

Figuur 1.1: toelichting economische barometer

Bron: Rabobank/EIM

De economische prestatie van een regio waarderen we met een rapportcijfer. Voor elke variabele zetten we de gemiddelde waarde in Nederland op een zes. Stel dat de gemiddelde winstgroei in Nederland 10% bedraagt, dan krijgt een regio met een gemiddelde winstgroei van 10% een waardering van een zes. Op het moment dat het cijfer boven de zes ligt, betekent dit dat de regio een hogere winstgroei heeft gekend. Een waardering met een cijfer onder de zes duidt op een minder dan gemiddelde score en wordt daarom als onvoldoende beoordeeld.¹ Het rapportcijfer voor 'economische groei' en 'economische kracht' is het ongewogen gemiddelde van de rapportcijfers voor respectievelijk de vier groei- en de vier krachtvariabelen. Het rapportcijfer voor de economische prestatie is het ongewogen gemiddelde van de rapportcijfers voor groei en kracht.

¹ De rapportcijfers variëren van 3 tot 9. De mate waarin de regionale score afwijkt van het gemiddelde van alle regio's (de standaarddeviatie) vertaalt zich in punten die de regio meer of minder krijgt toebedeeld dan dat landelijke gemiddelde: een zes (zie bijlage).

De rapportcijfers zijn berekend op basis van verschillende bronnen, waaronder de MKB-database en de Monitor Bedrijfsactiviteit van de Rabobank, de financiële jaarrekeningen van het CBS en de werkgelegenheidscijfers uit het zogenoemde LISA-bestand (Landelijk Informatie Systeem Arbeidsorganisaties).

Voor economische prestatie, groei en kracht geven we rapportcijfers. Voor de acht onderliggende indicatoren tonen we de werkelijke cijfers. Daarnaast worden in de studie ook de posities van Maas en Waal op de ranglijst van gemeenten en die van Zuidwest-Gelderland op de ranglijst van regio's getoond. In totaal zijn er in Nederland 443 gemeenten. Op het moment dat een gemeente de eerste positie op de ranglijst inneemt, wordt dit gepresenteerd met een 1.

1.2 Barometerstand in 2007

Belangrijkste uitkomsten voor Maas en Waal

Voor Maas en Waal komt de barometer van het economisch presteren in 2007 uit op een 5,4 (zie figuur 1.2). Hiermee blijft de prestatie van de regio achter bij het landelijke gemiddelde van een 6. Opvallend is dat dit ook voor de regio Zuidwest-Gelderland (5,8) en de provincie Gelderland (5,9) als geheel geldt. Dit heeft vooral vooral te maken met achterblijvende scores voor de economische groei (5,1). De economische kracht van Maas en Waal ligt ook onder het landelijk gemiddelde (5,7), zij het minder. De economische kracht van Zuidwest-Gelderland en Gelderland ligt rond het landelijke gemiddelde (respectievelijk 6,1 en 5,9).

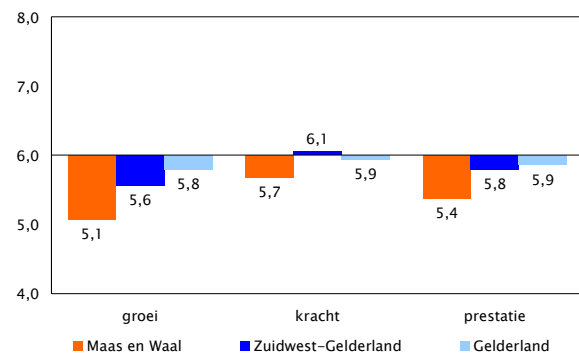
Maas en Waal in cijfers

Bruto winst:
€ 150 mln.
Bruto toegevoegde waarde:
€ 630 mln.
Investerings:
€ 140 mln.
Arbeidsvolume:
11.000 fte
Positie op ranglijst van de 443 gemeenten: 350

Zuidwest-Gelderland in cijfers

Bruto winst:
€ 770 mln.
Bruto toegevoegde waarde:
€ 5.900 mln.
Investerings:
€ 1.600 mln.
Arbeidsvolume:
85.600 fte
Positie op ranglijst van de 40 regio's: 27

Figuur 1.2: economische prestatie, 2007 (NL=6)

Bron: Rabobank/EIM

In de paragrafen 1.3 en 1.4 zal blijken dat de (tegenvallende) score van Maas en Waal sterk per sector verschilt. Sommige sectoren hebben in 2007 bovengemiddeld gepresteerd, terwijl andere sectoren wat achterbleven. Men moet zich overigens wel afvragen wat het referentiekader van Maas en Waal is. Wil men zich meten met Nederland, waarin ook de Randstad, het economisch kerngebied van Nederland, is meegenomen? Of moet men in ogenschouw nemen dat de regio meer te bieden heeft dan economie, dat de economie niet hard hoeft te groeien en men eerder een krachtig en gezond bedrijfsleven wil?

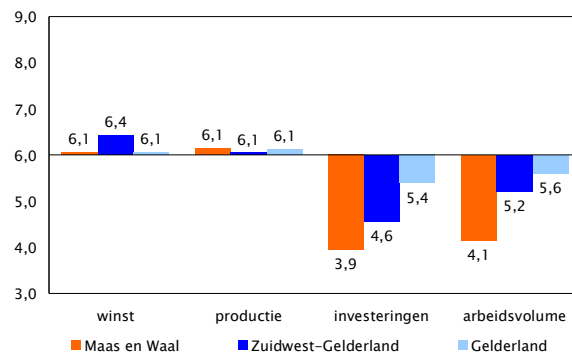
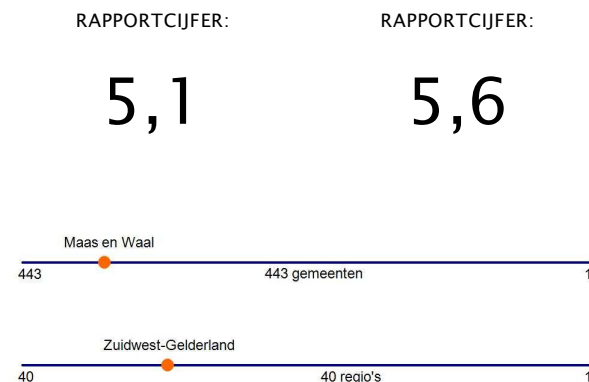
1.3 Economische groei

In de vorige paragraaf werd duidelijk dat de benedengemiddelde score van Maas en Waal voor het economisch presteren vooral te wijten was aan de tegenvallende score voor de economische groei. Uit figuur 1.3 blijkt dat de relatief lage groei van de investeringen en het arbeidsvolume hiervoor grotendeels verantwoordelijk was.²

Score Maas en Waal

Score Zuidwest-Gelderland

Figuur 1.3: economische groei, 2006-2007 (NL=6)

Bron: Rabobank/EIM

Ook hier is de regio Maas en Waal vergelijkbaar met het zuidwesten van Gelderland en de hele provincie. Ook daar laat de groei van de investeringen en het arbeidsvolume te wensen over. Het arbeidsvolume wordt overigens gemeten in fulltime-equivalent (fte), oftewel het aantal voltijd banen. Beter gaat het met de groei van de winst en de toegevoegde waarde, de productie in de regio. Daarop scoort de regio dikke voldoende, beide een 6,1, en kan het bedrijfsleven in Maas en Waal zich meten met de omliggende regio.

De economische barometer toont op sectoraal niveau cijfers over de prestaties van bedrijven. Dit kan ook op gemeenteniveau, alleen wordt dan het aantal waarnemingen te laag om betrouwbare cijfers te tonen. Om die reden wordt hieronder de sectorale verdieping op het niveau van Zuidwest-Gelderland getoond.

Licht bovengemiddelde winstgroei

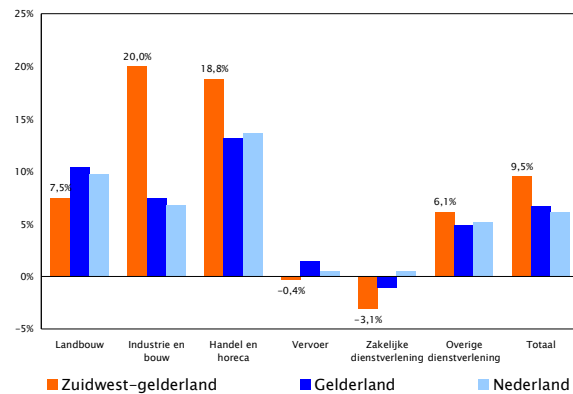
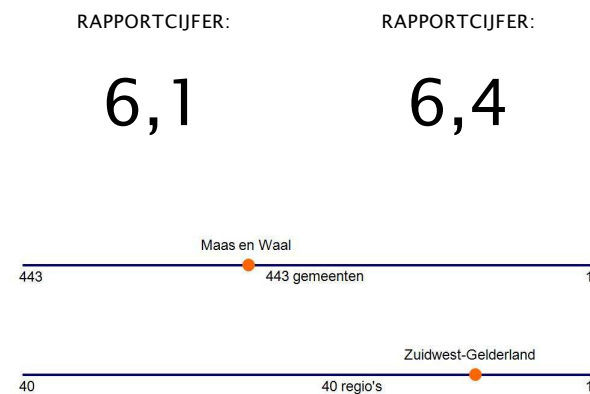
Het afgelopen jaar heeft het bedrijfsleven in Maas en Waal een winstgroei geboekt van 7 procent, die net boven het landelijk gemiddelde ligt van 6 procent. In Zuidwest-Gelderland ligt die winstgroei nog iets hoger. Dat zit 'm vooral in de industrie en bouw met een winstgroei van maar liefst 20 procent en de handel & horeca, die een winstgroei kende van 19 procent (figuur 1.4). De handel en horeca is ook nog eens een sector die sterk is oververtegenwoordigd in Zuidwest-Gelderland. De regio scoort minder als het gaat om de landbouw en de sectoren vervoer en zakelijke dienstverlening kenden in 2007 zelfs een daling van de winst.

² In de economische barometer wordt bij zes van de acht variabelen gekeken naar de bedrijfseconomische prestaties van het MKB in een regio. Het gaat hierbij om de groei van de winst, investeringen en productie enerzijds en de rentabiliteit op het eigen vermogen, de investeringsratio en de arbeidsproductiviteit anderzijds. De andere twee variabelen – de groei van het arbeidsvolume en de werkgelegenheidsfunctie – hebben betrekking op de prestatie van de totale economie.

Score Maas en Waal

Score Zuidwest-Gelderland

Figuur 1.4: winstgroei per sector, 2006-2007

Bron: Rabobank/EIM

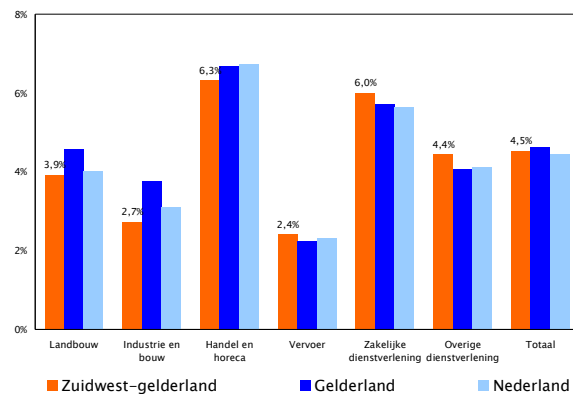
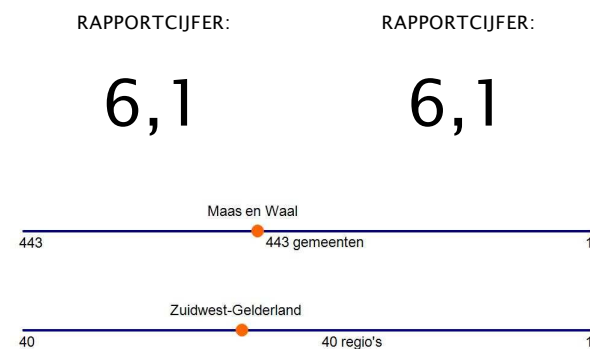
Ook de productiegroei lag iets boven het landelijk gemiddelde

Ook wat betreft de groei van de productie (gemeten als de groei van de toegevoegde waarde³) scoort Maas en Waal in 2007 bovengemiddeld. De productiegroei bedroeg bijna 5 procent, tegen ruim 4 procent landelijk. De regio krijgt voor productiegroei hetzelfde cijfer als Maas en Waal, een 6,1. Opvallend is dat de groei in alle sectoren ongeveer op het landelijk gemiddelde ligt (figuur 1.5). Er zijn geen echte uitschieters in vergelijking met Nederland. Vooral de handel en horeca en de zakelijke dienstverlening zagen een forse groei van de productie.

Score Maas en Waal

Score Zuidwest-Gelderland

Figuur 1.5: productiegroei per sector, 2006-2007

Bron: Rabobank/EIM

Achterblijvende groei van de investeringen

Hoe anders is het met de groei van de investeringen⁴. Maas en Waal krijgt hiervoor een dikke onvoldoende. De investeringen groeiden met 4,6 procent, landelijk met 5,4 procent. De regio

³ Bruto toegevoegde waarde is de som van de totale loonkosten, afschrijvingen, financiële lasten en het bedrijfsresultaat. Ofwel, de omzet minus de inkoopkosten.

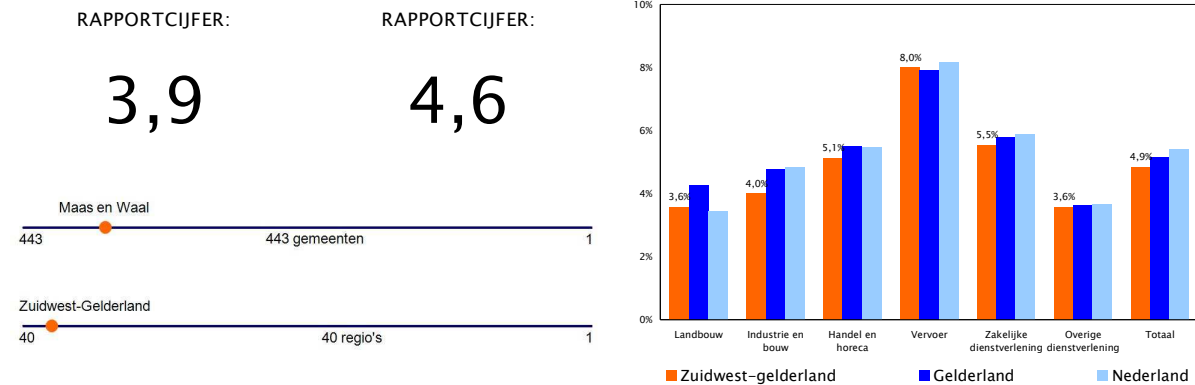
⁴ Hierbij gaat het om de investeringen van bedrijven in vaste activa. Vaste activa zijn geproduceerde materiële of immateriële activa die langer dan één jaar in het productieproces worden gebruikt, zoals gebouwen, woningen, machines, vervoermiddelen en dergelijke.

Zuidwest-Gelderland krijgt met een investeringsgroei van 5,2 procent eveneens een onvoldoende. Bijna elke sector groeide iets minder hard dan landelijk (figuur 1.6).

Score Maas en Waal

Score Zuidwest-Gelderland

Figuur 1.6: investeringsgroei per sector, 2006-2007

Bron: Rabobank/EIM

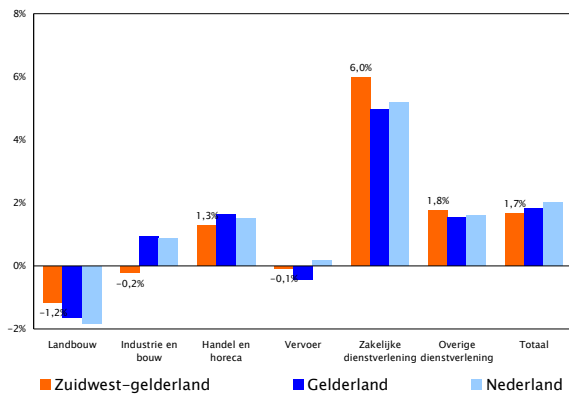
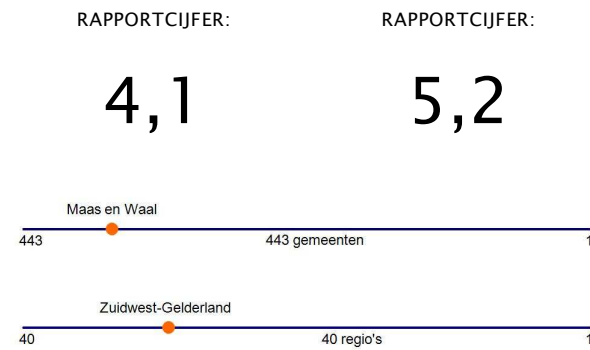
De lage rapportcijfers voor Maas en Waal en de omliggende regio verdienen echter twee nuances. Ten eerste lijkt een rapportcijfer van 3,9 erg laag aangezien het verschil in investeringsgroei met Nederland (4,6 tegen 5,4 procent) niet zo groot is. Dat heeft te maken met de verschillen in investeringsgroei tussen gemeenten. De gemeente met de hoogste groei (7,5 procent) ligt dicht bij de gemeente met de laagste groei (3,3 procent). Bij de winstgroei zijn die verschillen veel groter. Die kleinere spreiding bij investeringsgroei zorgt ervoor dat een kleine afwijking van het landelijk gemiddelde al zorgt voor een stijging of daling van het rapportcijfer. Ten tweede krijgt Maas en Waal weliswaar een onvoldoende, er is wel sprake van groei. Zoals eerder gesteld, is het de vraag of Maas en Waal zich wil meten met Nederland, of dat men gewoon tevreden kan zijn met een investeringsgroei van 4,6 procent.

Lage arbeidsvolumegroei en forse verschillen tussen sectoren

Ook voor de groei van het arbeidsvolume⁵ krijgt Maas en Waal een dikke onvoldoende. Samen met de investeringsgroei is ze verantwoordelijk voor de lage score op economische groei. De groei van het arbeidsvolume in 2007 bedroeg iets meer dan 1 procent, tegen 2 procent landelijk. Ook Zuidwest-Gelderland krijgt een laag rapportcijfer. Hiervoor geldt overigens dezelfde nuancering als bij de investeringsgroei. Door een kleine spreiding van de groei, leidt een kleine afwijking tot een grote daling van het rapportcijfer.

De verschillen tussen de sectoren zijn groot (figuur 1.7). Landelijk gezien daalde het arbeidsvolume in de landbouw, terwijl de zakelijke dienstverlening een forse toename zag. Een trend die zich al jaren doorzet. Dat geldt ook voor deze regio. De handel en horeca en de zakelijke en overige diensten deden het goed, de landbouw zag een flinke krimp en het arbeidsvolume in de industrie en bouw en de vervoerssector bleef nagenoeg gelijk.

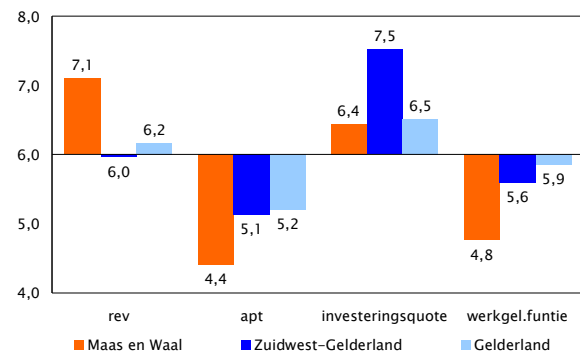
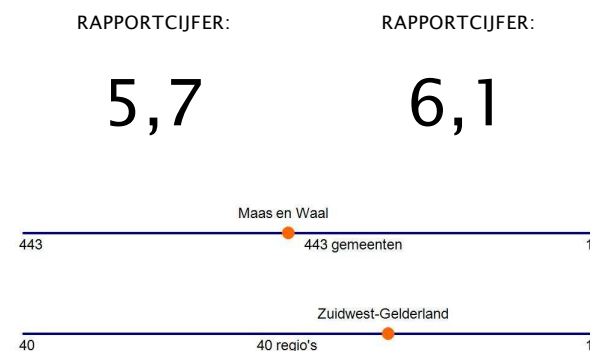
⁵ Het arbeidsvolume wordt gemeten in fulltime-equivalent (fte), oftewel het aantal arbeidsjaren.

Score Maas en Waal**Score Zuidwest-Gelderland****Figuur 1.7: arbeidsvolumegroei per sector, 2006-2007**

Bron: Rabobank/EIM

1.4 Economische kracht

Waar Maas en Waal qua economische groei achterblijft bij het landelijke gemiddelde, ligt ook de economische kracht van het gebied lager dan landelijk (5,7). Zuidwest-Gelderland krijgt met een 6,1 wel een voldoende (figuur 1.8). Binnen de economisch kracht vertoont Maas en Waal echter forse verschillen per indicator. Het gebied scoort erg goed op rentabiliteit op het eigen vermogen (rev) en goed op investeringsquote, maar beduidend slechter op arbeidsproductiviteit (apt) en werkgelegenheidsfunctie. Dat is niet ongevoerd. Meer landelijke gebieden hebben doorgaans een lagere arbeidsproductiviteit en werkgelegenheidsfunctie.

Score Maas en Waal**Score Zuidwest-Gelderland****Figuur 1.8: economische kracht, 2007 (NL=6)**

Bron: Rabobank/EIM

Zeet hoge winstgevendheid

De eerste variabele waarmee het rapportcijfer voor de economische kracht wordt bepaald, is de rentabiliteit op het eigen vermogen⁶. Hiermee wordt een waardering gegeven voor de bedrijfsresultaten die door het bedrijfsleven zijn geboekt. Maas en Waal scoort wat dat betreft erg goed. De rev bedraagt maar liefst 35 procent, tegen 18 procent landelijk en 21 procent in Zuidwest-Gelderland (figuur 1.9). Het gebied blinkt hiermee uit. Per sector zien we forse verschillen in rev. Vooral de handel en horeca is erg winstgevend, al blijft Zuidwest-Gelderland

⁶ De rentabiliteit op het eigen vermogen (rev) wordt berekend door het bedrijfsresultaat te delen door het eigen vermogen. De rev geeft zodoende een indicatie van de mate waarin het bedrijfsleven winst weet te behalen uit eigen kapitaal.

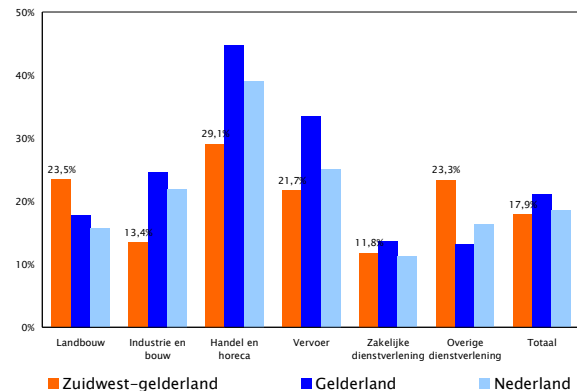
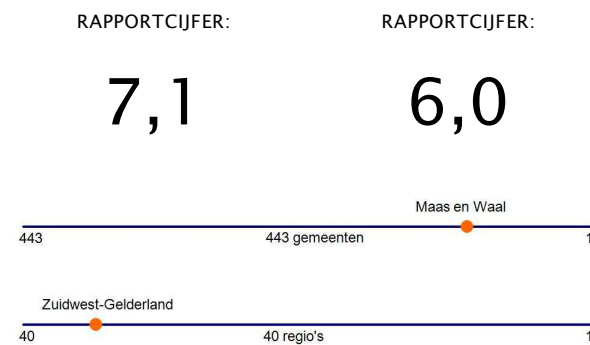
wat dat betreft achter. Ook in de industrie en bouw en de vervoerssector is de winstgevendheid relatief hoog, terwijl de zakelijke dienstverlening wat minder scoort.

Score Maas en Waal

Score Zuidwest-Gelderland

Figuur 1.9: rentabiliteit op EV per sector, 2007

Bedrijfsresultaat t.o.v. het eigen vermogen

Bron: Rabobank/EIM

Doordat de balans van sectoren op verschillende wijze is opgebouwd, wat invloed heeft op het eigen vermogen, kan uit figuur 2.11 niet worden afgelezen welke sector de beste prestatie heeft geleverd. Wel kan het resultaat van het Zuidwest-Gelderse bedrijfsleven op sectorniveau met het gemiddelde in Nederland worden vergeleken. Hieruit blijkt onder meer dat de agrarische sector in de regio vorig jaar een relatief hoge winst heeft geboekt. Hetzelfde geldt voor de dienstverlening. De overige sectoren leverden een minder goede prestatie op winstgevendheid.

Lage arbeidsproductiviteit, maar wat zegt dat?

Het bedrijfsleven in Maas en Waal is veel minder productief dan het totale Nederlandse bedrijfsleven. Het gebied krijgt een 4,4 voor arbeidsproductiviteit⁷ (apt). De apt voor Maas en Waal in 2007 bedroeg €56.000, in Nederland €82.000. Oftewel, een fulltimer produceerde in 2007 in Maas en Waal voor €56.000. Ook in Zuidwest-Gelderland ligt de apt met €69.000 een stuk hoger (figuur 1.10). Maar ook hier zijn de sectorale verschillen groot. In de industrie is de productiviteit verreweg het hoogst, in de landbouw het laagst. Dat heeft alles te maken met de inzet van productiegoederen, de verhouding tussen arbeid en kapitaalgoederen. In de industrie wordt veel geïnvesteerd in kapitaalgoederen en kunnen werknemers “met één druk op de knop” veel produceren. De dienstverlening is bijvoorbeeld veel arbeidsintensiever. Zodoende zegt die 4,4 lang niet alles, want de structuur van de economie, het belang van sectoren in de economie, is hierin zeer bepalend. De ondervetegenwoordiging van de industriële sector in Maas en Waal is dus een goede verklaring voor de lagere arbeidsproductiviteit.

Ook hier is het dus goed om een vergelijking op sectorniveau te maken. Als we dan Zuidwest-Gelderland met Nederland vergelijken, zien we dat de regio door de bank genomen minder goed presteert. In de meeste sectoren is de arbeidsproductiviteit lager dan in het totale Nederlandse bedrijfsleven. Vooral de industrie en bouw is opvallend. De apt komt in deze sector niet ver boven die van de andere sectoren uit, terwijl men dat wel zou verwachten.

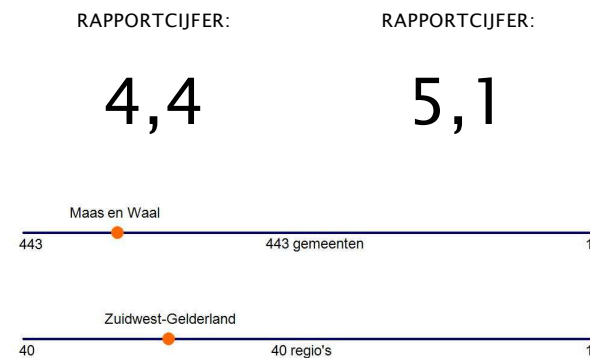
⁷ De arbeidsproductiviteit is de totale toegevoegde waarde gedeeld door het arbeidsvolume, oftewel de gemiddelde toegevoegde waarde van één fulltime werknemer.

Een lage(re) productiviteit kan overigens een keuze zijn. In de Verenigde Staten ligt de arbeidsproductiviteit al jaren op een zeer hoog niveau, maar wat wil je als je zestig of tachtig uur per week werkt? In Nederland zijn de verschillen tussen regio's wat betreft het aantal gewerkte uren per week niet heel groot, maar in de Randstad wordt over het algemeen wel meer gewerkt. Het is daarom niet onlogisch dat daar de arbeidsproductiviteit hoger ligt, maar dat zegt ook iets over de kwaliteit van leven.

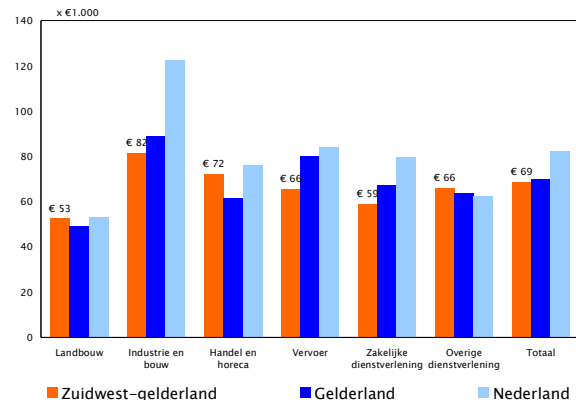
Score Maas en Waal

Score Zuidwest-Gelderland

Figuur 1.10: arbeidsproductiviteit per sector, 2007

Bruto toegevoegde waarde t.o.v. het aantal fte (x €1.000)

Bron: Rabobank/EIM

Hoge investeringsbereidheid door de hele economie

Met betrekking tot de investeringsratio⁸ zien we juist een gunstige score voor Maas en Waal, een 6,4. We noemen dit ook wel de investeringsbereidheid van bedrijven. In hoeverre is men bereid een deel van de toegevoegde waarde te investeren in de onderneming? Die bereidheid lijkt in Maas en Waal dus relatief hoog. In 2007 werd ruim 22 procent van de toegevoegde waarde geïnvesteerd. In heel Nederland lag dat op 20 procent. Dat is ergens opvallend, aangezien de groei van de investeringen achterbleef bij het landelijk gemiddelde. Anderzijds kan dat juist worden verklaard vanuit het hoge investeringsniveau. Groei is moeilijker te behalen als je al hoog staat.

Ook hier zijn de sectorale verschillen weer groot (figuur 1.11). Landelijk gezien is het investeringsniveau zeer hoog in de zakelijke dienstverlening en in iets mindere mate in de landbouw en de vervoerssector. Dat geldt nog meer voor Zuidwest-Gelderland, dat met een 7,5 overigens een zeer hoog rapportcijfer krijgt voor deze indicator. In de meeste sectoren ligt de investeringsbereidheid ruim boven het landelijke cijfer. In de zakelijke dienstverlening op maar liefst 76 procent.

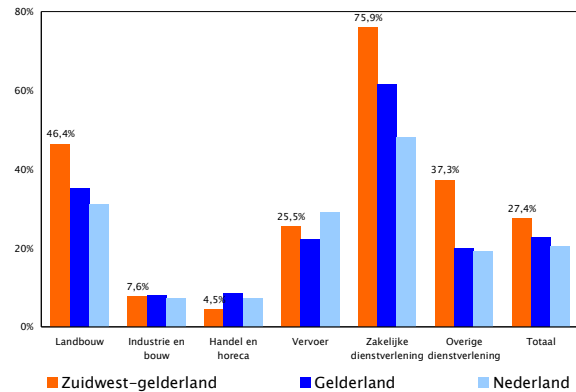
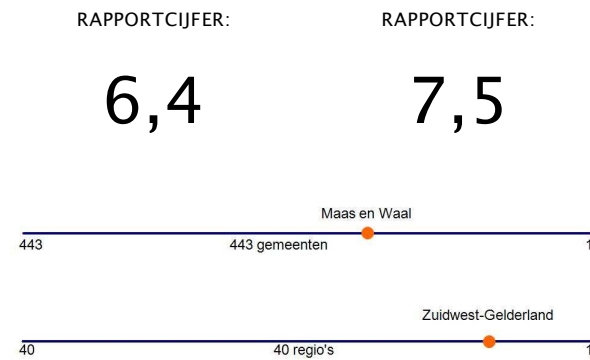
⁸ De investeringsratio wordt berekend door de investeringen te delen door de toegevoegde waarde. Hierbij gaat het om de investeringen van bedrijven in vaste activa. Vaste activa zijn geproduceerde materiële of immateriële activa die langer dan één jaar in het productieproces worden gebruikt, zoals gebouwen, woningen, machines, vervoermiddelen en dergelijke.

Score Maas en Waal

Score Zuidwest-Gelderland

Figuur 1.11: investeringsratio per sector, 2007

Investerings als % van de bruto toegevoegde waarde

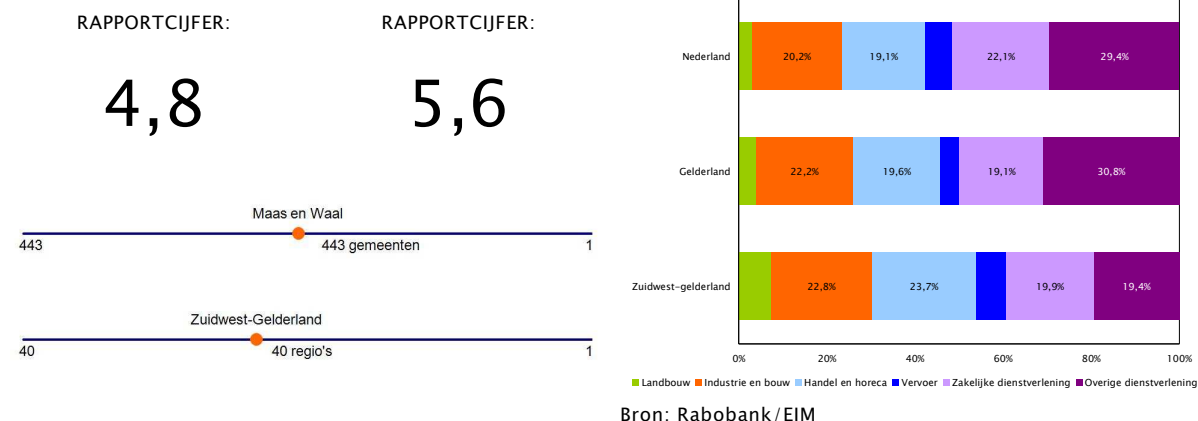
Bron: Rabobank/EIM

Lage werkgelegenheidsfunctie, zoals in de meeste landelijke gebieden

De laatste variabele die het rapportcijfer voor de economische kracht bepaalt, is de werkgelegenheidsfunctie⁹. Dit geeft weer in hoeverre het bedrijfsleven in een regio haar eigen bevolking van werk voorziet. Hieruit kan worden afgelezen in hoeverre een regio vooral een woon- of vooral een werkfunctie heeft. Landelijk scoren vooral de stedelijke gemeenten goed op deze variabele, terwijl de meer landelijke gemeenten hierop wat achterblijven. Deze gemeenten staan niet zo zeer bekend als werkverschaffer, maar meer als gebied met een hoge kwaliteit van de woon- en leefomgeving.

Maas en Waal krijgt een onvoldoende voor werkgelegenheidsfunctie. Per 100 leden van de potentiële beroepsbevolking biedt Maas en Waal 45 arbeidsjaren. Landelijk ligt dit op 60. Let op, het gaat dus om fulltime banen. Twee parttime banen van twintig uur worden als één arbeidsjaar gerekend. In internationaal perspectief zijn Nederlanders parttime werkers bij uitstek. Dit moet in oenschouw worden genomen bij de cijfers.

⁹ De werkgelegenheidsfunctie wordt berekend door het arbeidsvolume te delen door de potentiële beroepsbevolking (bevolking van 15 tot 65 jaar)

Ook hiervoor gelden overigens twee nuanceringen. In Nederland wordt z gezegd veel parttime gewerkt. Maar binnen Nederland zien we ook verschillen in de keuze om überhaupt te werken. De werkgelegenheidsfunctie wordt berekend op basis van de potentiële beroepsbevolking. Een deel daarvan kiest ervoor om niet deel te nemen aan het arbeidsproces. In meer landelijke gebieden, waar het gezinsleven doorgaans een grotere rol speelt, wordt de keuze om niet te werken vaker gemaakt dan in steden. Daar wonen meer tweeverdieners zonder kinderen. Dat kan een verklaring zijn voor de lagere score voor Maas en Waal.

Ten tweede zijn er in Nederland nu eenmaal typische woon- en typische werkregio's. Dat zegt echter niets over de werkloosheid in gebieden. Nederlanders zijn bereid om te reizen voor hun werk. In het geval van Maas en Waal pendelen veel mensen dagelijks op en neer naar Arnhem en Nijmegen, in mindere mate naar Den Bosch en verder.

1.5 Wat is de koers voor Maas en Waal?

Maas en Waal krijgt een onvoldoende voor economische groei en economische kracht in 2007. Maar het is een belangrijke vraag hoe het rapportcijfer van 5,1 respectievelijk 5,7 moet worden geïnterpreteerd. Ten eerste omdat de vier groei-indicatoren wel een groei lieten zien. Zowel de winst, de productie, de investeringen als het arbeidsvolume steeg in 2007. Alleen minder hard dan landelijk. Maar vervolgens is het ook nog de vraag of Maas en Waal een regio wil zijn die gaat voor economische groei. Die vraag is al eerder gesteld en wordt hier herhaald vanwege het belang ervan. Maas en Waal heeft namelijk meer te bieden dan economie. Het is een relatief landelijk gebied met veel natuurlijke waarden. Het is er mooi wonen en fijn leven. Uiteraard ziet men het liefst dat dit gepaard gaat met een hoge economische groei. Maar het is nu eenmaal moeilijk om die twee te combineren. Het tegenovergestelde zien we in de stedelijke gebieden van Nederland. Daar zien we economische groei, maar tegelijkertijd een flinke druk op de ruimte, onder meer zichtbaar door files en hoge huizenprijzen. Het bedrijfsleven in Maas en Waal kan daarom beter gezond zijn dan alleen willen groeien. En hoewel de regio ook op economisch kracht een onvoldoende krijgt, is de winstgevendheid en de investeringsbereidheid goed te noemen en zijn er duidelijke verklaringen voor de lagere arbeidsproductiviteit en de werkgelegenheidsfunctie. De koers voor Maas en Waal zou dan ook moeten bestaan uit de volgende componenten:

- Versterking van het zittende bedrijfsleven. Met een krachtig bedrijfsleven heeft Maas en Waal een stabiele en gezonde economie. Hier is echter moeilijk op te sturen, het ligt vooral bij de ondernemers zelf en heeft dus vooral te maken met goed ondernemerschap.

- Autonome groei. Over het algemeen creëert groei vanuit het zittende bedrijfsleven meer werkgelegenheid dan groei door de komst van nieuwe bedrijven. Aandacht vanuit de overheid moet er zijn voor gevestigde bedrijven, bijvoorbeeld in de vorm van ruimte aanbieden en ondersteuning bij de uitbreiding.
- Selectieve acquisitie. Als men ervoor kiest om bedrijven van elders aan te trekken of als bedrijven zich in de regio willen vestigen, dan moet nauwkeurig worden bekeken in hoeverre die bedrijven “passen” in de economie van Maas en Waal. Alleen voor groei gaan zonder na te gaan of een bedrijf in de economie past is niet de juiste koers voor Maas en Waal.

2. Algemene trends en ontwikkelingen

Er zijn veel trends en ontwikkelingen te onderscheiden. Een aantal trends wordt in paragraaf 2.3 kort genoemd. Twee belangrijke trends worden in paragraaf 2.1 en 2.2 iets verder uitgediept.

2.1 Vergrijzing

De totale omvang van de bevolking in Druten en West Maas en Waal blijft tot 2020 nog zachtjes doorgroeien van de huidige 36.432 inwoners tot 36.903. Het aandeel 65+ heeft zich in Druten en West Maas en Waal als volgt ontwikkeld in de periode 1990 - 2006. Ook de verwachting voor 2020 is in de tabel weergegeven.

Tabel 1.1: aandeel 65-plusser van de totale bevolking in Druten en West Maas en Waal:

Gemeente	1990	2006	2020
Druten	9%	12%	19%
West Maas en Waal	12%	15%	20%
Nederland	13%	14%	19%

Bron: PWE Provincie Gelderland

Over ongeveer tien jaar is één op de vijf inwoners dus 65 jaar of ouder. Per 100 werkenden zijn er dan 33 mensen 65 jaar of ouder.

Deze vergrijzing heeft gevolgen voor het consumeren, maar ook voor het vinden van voldoende en gekwalificeerd personeel. Door een ouder wordende bevolking verdwijnen veel ervaren krachten uit de beroepsbevolking. Ondernemers zoeken opvolging. Er zijn te weinig jongeren beschikbaar om deze gaten te dichten. Maar er ontstaat ook een belangrijke nieuwe consumentengroep: de 60+ -ers. Voor bijvoorbeeld, reizen, wonen, zorg, cultuur en recreatie. Ouderen kunnen ook gezien worden als een nieuw, anders in te zetten arbeidspotentieel, die bijvoorbeeld in los verband actief wil zijn.

De trend naar outsourcen van arbeidsintensief werk zal toenemen, evenals de vraag naar buitenlandse arbeidskrachten.

2.2 Onderwijsniveau

Ondernemers noemen het vinden en vasthouden van geschikt personeel als belangrijkste probleem.

Uitstroom van ouderen en onvoldoende jongeren om deze plaatsen op te vullen, beroepskeuzen die niet aansluiten bij de vraag alsmede onvoldoende startkwaliteiten bij schoolverlaters zijn belangrijke problemen. Alle sectoren hebben hiermee te maken. Maar het is zeker een groot knelpunt bij technische beroepen en nog specifiek: vakmensen.

In Nederland heeft 24% van de beroepsbevolking als hoogste opleiding alleen basisonderwijs of LBO genoten. In Druten geldt dit voor 28%, in West Maas en Waal voor 33%.

In de periode 1996- 2005 is dit percentage als volgt veranderd:

Nederland: van 30% naar 24%

Druten: van 33% naar 28%

West Maas en Waal: van 37% naar 33%

Het onderwijsniveau van zowel werkenden als niet-werkenden in Druten en West Maas en Waal is dus relatief laag. Er is wel een verhoging van het onderwijsniveau zichtbaar. Echter, in Druten en West Maas en Waal gaat deze verhoging langzamer dan gemiddeld in Nederland. Het onderwijsniveau van de beroepsbevolking komt dus verder achter te liggen bij het gemiddelde voor Nederland.

2.3. Overige trends

Het onderscheid werkgever – werknemer verandert. Steeds vaker laten mensen zich als ZZP-er inhuren om dit af te wisselen met loondienst.

Immigranten worden vaak als ‘probleem’ gezien en niet als kans. Langzamerhand is er iets meer aandacht voor vernieuwende inbreng van midden- en hoog opgeleide buitenlanders in de Nederlandse economie. Hoewel landen van herkomst verschuiven, is toestroom van immigranten een belangrijke bron van werknemers. De instroom is mede door de vergrijzing van toenemend belang.

Internationalisering leidt niet alleen tot immigrantenstromen of verplaatsen van productie naar het buitenland. Opkomende economieën zorgen voor groeiende concurrentie. Steeds vaker ook van kwalitatief hoogwaardiger producten. Maar het zorgt ook voor nieuwe afzetmarkten. Verbreden van export naar nieuwe markten biedt veel kansen.

Er is sprake van alsmaar groeiende congestie op de weg: op rijkswegen, maar ook op het onderliggend wegennet. Het voordeel van de centrale ligging slaat hierdoor langzaam om in een nadeel. De sterke positie als logistieke topregio van het Rivierengebied komt onder druk te staan. Beleid in Nederland is er jarenlang op gericht geweest duidelijk onderscheid te houden tussen stad en platteland. Dit beleid werkt niet meer. Stedelijke gebieden dreigen aan elkaar te groeien. Op lange termijn (een omslag ontstaat rond 2020) is verdere uitbreiding van verstedelijking niet nodig door een teruglopende bevolking. Er is een sterke maatschappelijke voorkeur ontstaan voor herstructurering en opknappen in plaats van uitbreiden. Uitbreidingsvraag wordt vervangingsvraag. En verdere verdienstelijking van de economie leidt tot een veranderend soort ruimtevrage.

In het buitengebied komen agrarische gebouwen vrij door schaalvergroting.

Het vinden van nieuwe economische dragers voor het buitengebied is belangrijk. Het gaat om leefbaarheid in dorpen, om invulling van vrijkomende agrarische bebouwing (VAB’s), om recreatie- en zorgbedrijven.

Winkels in kleinere kernen en in buurtcentra hebben het moeilijk. Onduidelijk is welke gevolgen de vergrijzing hierop zal hebben. Het aantal meters verkoopvloeroppervlak blijft in Nederland sneller groeien dan de bevolking en de bestedingsruimte. Sanering van wat overbodig is, krijgt langzaam meer aandacht.

De begrippen ‘industrie’ en ‘handel’ dekken een steeds kleiner deel van het bedrijfsleven. Relatief nieuwe sectoren als diensten, hightech, innovatie krijgen veel aandacht. Deze sectoren worden gekenmerkt door schoon te zijn, veel hoger opgeleiden te hebben, en nauwelijks goederenstromen te kennen.

Ook binnen de oudere economische sectoren verandert veel. Schaalvergroting, verdienstelijking en ontstaan van kop–staart bedrijven (ontwerp en marketing gebeuren hier, productie gebeurt elders) spelen een rol. Productie verdwijnt steeds meer.

Toenemende filedruk, internet en verdienstelijking van de economie maken thuis werken steeds aantrekkelijker. Thuiswerken zal dus groeien.

Een nieuwe bedrijfstak is de zorgsector. Marktwerking in de zorg groeit snel, evenals de vraag vanuit de markt onder meer door vergrijzing. Niet zozeer het geld, maar arbeidskracht zal hier het voornaamste knelpunt zijn.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen is een belangrijke trend. De consument accepteert geen onnodig milieubelastende, dieronvriendelijke niet–recyclebare producten meer. Er is steeds minder bereidheid om extra ruimte voor bedrijvigheid te ontwikkelen. Het accent verschuift naar herstructurering van verouderde locaties en naar inpassing van kleinschalige bedrijvigheid in of bij woonwijken.

3. Ontwikkelingen in de samenstelling van de economie

In hoofdstuk 1 is de huidige economische situatie in West Maas en Waal en Druten weergegeven in de vorm van een aantal economische prestaties over het afgelopen jaar. In dit hoofdstuk worden economische ontwikkelingen over een langere periode weergegeven.

3.1 Aantal vestigingen

In totaal zijn er in Druten en West Maas en Waal 2.626 bedrijven gevestigd per 1 januari 2008. Daarvan zijn er 1213 gevestigd in Druten en 1431 in West Maas en Waal. De agrarische sector is buiten beschouwing gelaten, aangezien bedrijven in deze sector lang niet altijd zijn ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel.

Het aantal vestigingen verandert continu door start van nieuwe bedrijven, het starten van nevenvestigingen, opheffing van bedrijven, en toestroom en uitstroom van bedrijven van de ene gemeente naar een andere. In Druten en West Maas en Waal zien deze veranderingen er als volgt uit.

Tabel 3.1: start, beëindiging, emigratie en immigratie in Druten plus West Maas en Waal

Verandering	1990	2000	2005	2007
Starters	180	237	410	297
Beëindiging	50	89	117	140
Immigratie	24	60	86	77
Emigratie	5	37	73	83

Bron: Mutatiebalansen KvK

De verhouding tussen startende en stoppende bedrijven is in beide gemeenten al jaren één bedrijfsbeëindiging op vier starters. Afgelopen jaar is dit echter veranderd naar één bedrijfsbeëindiging op minder dan drie starters. De verhouding tussen immigratie en emigratie is over de hele periode veranderd. In beide gemeenten was er sprake van een netto instroom van bedrijven. Deze is in de periode 1990–2007 afgenomen en zelfs negatief geworden. Vooral in West Maas en Waal zijn het bedrijven met een bovengemiddelde omvang die de gemeente willen verlaten. Gerekend in werkgelegenheid en ruimtebeslag, is de netto uitstroom groter dan wanneer wordt uitgegaan van het aantal bedrijven.

Het gevolg van de veranderingen is dat er jaarlijks in de periode 1990 – 2005 in Druten ongeveer 110 bedrijfsvestigingen bij komen en in West Maas en Waal 130. Maar de verslechterde verhouding tussen immigratie en emigratie is een aandachtspunt. Temeer daar uit het onderzoek Bedrijven onder Dak 2007 blijkt dat de netto uitstroom van bedrijven de komende vijf jaar verder toeneemt.

In verband met de subregionale functie van Druten, is gekeken naar bedrijven van buiten de gemeente die wellicht niet als eerste voorkeur vestiging in Druten willen, maar dit als alternatief best zouden overwegen. Met deze informatie ontstaat een ander beeld. Maar liefst 46 ondernemers van buiten de gemeente geven aan dat men best interesse heeft om eventueel in

Druten te vestigen. Bijna de helft van deze bedrijven is dienstverlenend en een kwart is afkomstig uit de detailhandel. Om de netto uitstroom van bedrijven tegen te gaan, kan actieve acquisitie van vooral dienstverlenende bedrijven en detaillisten een oplossing zijn.

Een ander aandachtspunt is, dat in Druten maar liefst 8% van alle ondernemers plannen heeft om het bedrijf definitief te beëindigen in de komende vijf jaar (tegen 5% gemiddeld in Rivierenland). Daarnaast is 3% nog op zoek naar een opvolger. Vooral in de sectoren industrie (11%), diensten (12%) en vooral de detailhandel (18%) willen veel ondernemers stoppen.

3.2 Sectorale samenstelling

Het aantal vestigingen per sector verandert door de jaren heen in zowel Druten als West Maas en Waal.

Tabel 3.2: ontwikkeling van het aantal vestigingen per sector in Druten en West Maas en Waal

Sector*	1995	2000	2005	2008	Groeipercentage '95-'08
Industrie	226	273	273	275	22
Bouw	155	216	301	400	158
Groothandel	210	256	256	295	40
Detailhandel	311	364	379	406	31
Horeca	88	94	103	111	26
Vervoer	86	112	109	112	30
Diensten	420	521	799	1045	149
Totaal	1496	1836	2220	2626	76

Bron: Mutatiebalansen KvK

In de periode 1995– 2008 is het aantal bedrijfsvestigingen in Druten en West Maas en Waal met 76% toegenomen. Het aantal vestigingen in heel Gelderland is in dezelfde periode toegenomen met 87%.

In Druten als West Maas en Waal zijn vooral de sectoren bouw en diensten sinds 1995 sterk toegenomen. De groei van het aantal vestigingen in de dienstensector is hoog, hoewel de sector in heel Gelderland zelfs nog iets harder groeide (151%).

De bouwsector groeide in Druten en West Maas en Waal wat sneller dan het gemiddelde van Gelderland (146%). Hier speelt mee dat door veranderde wet- en regelgeving over inhuren van seizoensarbeid, er veel Zelfstandigen Zonder Personeel (ZZP-ers) zijn bijgekomen.

In hoofdstuk 1 werd aangegeven dat in dienstensector sprake is van snelle groei van de werkgelegenheid, maar tegelijk van een relatief lage winstgevendheid. Ook bleek dat relatief veel dienstverleners met het bedrijf gaan stoppen. Omdat tegelijk een snelle groei van het aantal bedrijfsvestigingen in de dienstensector in Druten en West Maas en Waal zichtbaar is, betekent dit dat de dienstensector dus zeer dynamisch is.

In hoofdstuk 1 werd aangegeven dat de werkgelegenheid in de handel afgelopen jaar flink is gegroeid. Tegelijk bleek dat in de sector handel in Zuidwest-Gelderland relatief winstgevend is. Over een langere periode genomen, blijkt dat het aantal vestigingen in de detailhandel slechts langzaam is toegenomen. Dit is vooral in West Maas en Waal het geval. Ook blijkt dat het aantal opheffingen in de detailhandel relatief hoog is. Dit kan betekenen dat er een verschillende ontwikkeling gaande is tussen detailhandel en andere vormen van handel. Maar het relatief hoge aantal verwachte opheffingen kan bijvoorbeeld ook ontstaan indien de gemiddelde leeftijd van de detaillisten in beide gemeenten bovengemiddeld is.

Er is interesse van ondernemers uit juist deze sector om zich in Druten en West Maas en Waal te vestigen.

Om meer inzicht te krijgen in veranderingen in de economische structuur, moet de ontwikkeling van het aantal bedrijfsvestigingen echter worden vergeleken met de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de afgelopen jaren.

3.3 Bedrijfsgrootte

In Druten en West Maas en Waal werkt bij ongeveer 60% van alle bedrijven slechts één persoon. Bij bijna 80% van de bedrijven werken maximaal vier personen. Deze bedrijven zorgen voor 32% van de werkgelegenheid. Vooral in de landbouwsector en in de dienstensector werkt bijna de helft van de werkzame personen bij bedrijven met minder dan vijf werkzame personen.

Het aantal kleine bedrijven groeit sterk. In de gemeente Druten is het percentage Zelfstandigen Zonder Personeel (ZZP-ers) recent gestegen van 56% (in 2006) naar 62% (in 2008). In West Maas en Waal is de stijging kleiner: van 58 naar 61%. In beide gemeenten is het aandeel ZZP-ers daarmee iets hoger dan het Gelderse gemiddelde van 59%. Juist kleine bedrijven zijn erg dynamisch wat betreft het aantal oprichtingen, opheffingen en verplaatsingen. Verderop wordt ingegaan op de ruimtelijke gevolgen hiervan.

3.4 Werkgelegenheid

In hoofdstuk 1 zijn gegevens over de economische situatie in Druten en West Maas en Waal in het afgelopen jaar weergegeven. Door gegevens over een langere periode te bekijken ontstaan nieuwe inzichten.

In de afgelopen vijf jaar is de werkgelegenheid met 5% gestegen. Gemiddeld in Gelderland bedroeg de stijging 4%. In vergelijking met de jaren daarvoor is deze werkgelegenheidsstijging erg positief. Binnen Gelderland was Druten met een groei van 3,2% één van de sterkste groeiers.

Tabel 3.3: ontwikkeling werkgelegenheid in de afgelopen jaren:

Gemeente	1996-2000	2000-2004	2004-2005
Druten	0,9 %	1,6 %	3,2 %
West Maas en Waal	2,0 %	-1,0 %	0,2 %
Gelderland	3,2 %	0,7 %	- 0,4 %

Bron: PWE Provincie Gelderland

De werkgelegenheid bij bedrijven in Druten en West Maas en Waal heeft zich per sector als volgt ontwikkeld.

Tabel 3.4: ontwikkeling van de werkgelegenheid per sector in Druten en West Maas en Waal:

Sector	2003	2005	2007
Landbouw en delfstoffen	975	979	900
Industrie	2079	1875	1835
Bouw	1382	1439	1469
Handel en reparatie	2810	2856	3047
Horeca	460	434	428
Transport	804	742	738
Diensten	4816	5175	5443
Totaal	13329	13500	13860

Bron: PWE Provincie Gelderland

Door de ontwikkeling van de werkgelegenheid te vergelijken met de ontwikkeling van het aantal bedrijfsvestigingen in Druten en West Maas en Waal ontstaat het volgende beeld.

Tabel 3.5: Procentuele groei van het aantal vestigingen en van de werkgelegenheid per sector, 2004–2007

Sector	Procentuele groei vestigingen	Procentuele groei werkgelegenheid
Landbouw / delfstoffen	Buiten beschouwing gelaten	-7
Industrie	1	-2
Bouw	33	2
Handel	10	6
Horeca	8	0
Vervoer	3	-7
Diensten	31	10
Totaal	18	4

Bron: Mutatiebalansen KvK, PWE Provincie Gelderland

De ontwikkeling van de werkgelegenheid laat dus een ander beeld zien dan de ontwikkeling in het aantal bedrijfsvestigingen. In alle sectoren neemt het aantal bedrijfsvestigingen sneller toe dan de werkgelegenheid. Bedrijven hebben gemiddeld dus steeds minder werkzame personen. Toch zijn er veel verschillen tussen sectoren en clusters. De sectoren landbouw, industrie en (in mindere mate) transport laten een daling zien van de werkgelegenheid. Dit wordt ruimschoots gecompenseerd door de sector handel en reparatie, maar vooral door de dienstensector.

In hoofdstuk 1 werd al geconstateerd dat ook het afgelopen jaar de sector handel zich goed ontwikkelt, zowel in werkgelegenheid als in toegevoegde waarde. Ook bleek dat de winstgevendheid van juist deze sector sterk is in Zuidwest-Gelderland.

In het Rivierengebied zijn enkele belangrijke clusters van bedrijven te onderscheiden. Een cluster is een geografische concentratie van bedrijven die onderling samenwerken of van dezelfde faciliteiten of factoren profiteren. In Rivierenland zijn de volgende clusters te onderscheiden: food & agribusiness, metaal- en machine-industrie, transport en logistiek, bouw en ontwerp.

Het cluster 'food en agribusiness' kent toenemende internationale concurrentie. Innovatie, schaalvergroting en specialisatie zijn noodzaak. Dit betekent dat samenwerking nodig is. In Rivierenland staat dat al duidelijk op de agenda, maar samenwerking dient verder versterkt te worden. Bedrijven in dit cluster in het Rivierengebied exporteren minder dan bedrijven elders in Nederland. Hier liggen kansen.

In hoofdstuk 1 werd vastgesteld dat afgelopen jaar de werkgelegenheid in de industrie in Druten en West Maas en Waal gelijk is gebleven. Maar als we een langere periode bekijken, wordt een kleine daling in de werkgelegenheid zichtbaar in de industrie. Deze sector is relatief sterk vertegenwoordigd in het Rivierengebied, vooral het cluster metaal- en machine-industrie. Deze bedrijven kampen met een tekort aan vooral vakbekwaam personeel. De winstgevendheid van deze bedrijven in Zuidwest-Gelderland is in het algemeen goed. Maar de economische ontwikkeling van de bedrijven hangt sterk af van de afzetmarkt waarop ze zich richten. Verbreding van de afzetmarkt biedt dus kansen. Bijvoorbeeld door export van kwalitatief hoogwaardige producten en door productie voor de energiemarkt en voedingsmiddelensector.

Een andere belangrijke cluster is transport en logistiek. Ook hier werd in hoofdstuk 1 vastgesteld dat de werkgelegenheid in het afgelopen jaar gelijk is gebleven. En ook hier geldt dat echter over een langere periode bezien, een daling in de werkgelegenheid zichtbaar wordt. Tegelijk is de winstgevendheid van deze bedrijven in Zuidwest-Gelderland het afgelopen jaar afgenomen. Gezien de centrale ligging en de relatief grote omvang van deze sector, is dit een slechte ontwikkeling. De ondernemers geven aan dat de grootste problemen te maken hebben met ruimtegebrek. Maar ook staat de bereikbaarheid onder druk. Congestie neemt toe. Maatregelen en meer aandacht voor multimodaliteit zijn nodig. Om het cluster sterk te houden is het belangrijk dat ondernemers de ruimte krijgen om te ondernemen.

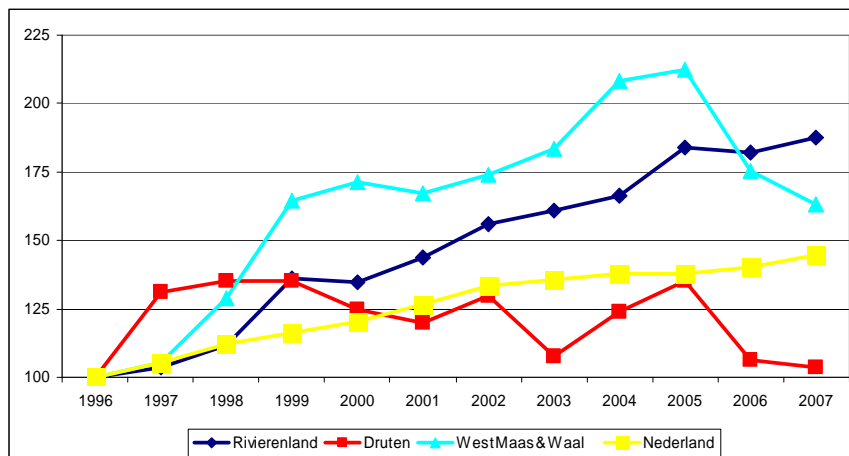
In de bouwsector is het aantal vestigingen sterk gegroeid, maar de werkgelegenheid niet. De gemiddelde bedrijfsomvang is dus afgenomen. Dit komt door de al genoemde toestroom van Zelfstandigen Zonder Personeel. Het is voor bedrijven in het cluster 'bouw en ontwerp' moeilijk om aan gekwalificeerd personeel te komen. Door schaalvergroting bij opdrachtgevers is het voor kleine bedrijven steeds moeilijker opdrachten te krijgen. Samenwerking kan hier een oplossing in bieden. De markt richt zich meer en meer op intensivering, vernieuwing en herontwikkeling dan op uitbreiding.

De dienstensector zorgt voor ongeveer een derde van zowel het aantal bedrijfsvestigingen als van de werkgelegenheid bij het bedrijfsleven. In Gelderland als geheel is de werkgelegenheid in de periode 2004-2007 met 8% gestegen. In Druten en West Maas en Waal is de groei nog hoger, namelijk 10%.

Het belang van de dienstensector voor de totale werkgelegenheid in beide gemeenten, groeide hierdoor ook: van 36% naar 39%. Zoals eerder werd aangegeven, zijn er in de dienstensector relatief veel bedrijfsbeëindigingen, maar er zijn nog veel meer starters. Het aantal vestigingen groeit nog sneller dan de werkgelegenheid. Ook in de dienstensector hebben bedrijven gemiddeld dus steeds minder werkzame personen. De dienstensector is dus een dynamische, groeiende sector met steeds meer kleine bedrijfjes en met een toenemend belang voor de werkgelegenheid. Wel bleek in hoofdstuk 1 dat in deze sector relatief weinig winst wordt gemaakt en dat de winstgevendheid afgelopen jaar wat is afgenomen.

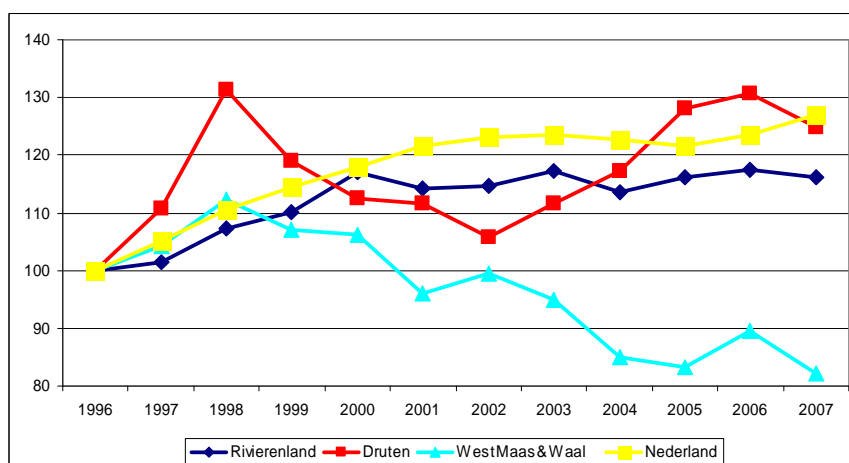
Het valt op dat in zowel Druten als West Maas en Waal er de afgelopen jaren eigenlijk geen groei in de sector horeca heeft plaatsgevonden. Hoewel er een heel kleine stijging is van het aantal vestigingen, is er geen enkele ontwikkeling in de werkgelegenheid. Dit terwijl recreatie en toerisme vooral in West Maas en Waal beleidsmatig veel aandacht heeft gekregen en de winstgevendheid van bedrijven in deze sector in Zuidwest-Gelderland heel goed is.

Figuur 3.1: ontwikkeling van de dagrecreatie in Druten en West Maas en Waal (indexcijfer = werkgelegenheid in 1996)

Bron: Mutatiebalansen KvK

Figuur 3.2: ontwikkeling van overnachtingsmogelijkheden en horeca in Druten en West Maas en Waal (indexcijfer = werkgelegenheid in 1996)

Bron: Mutatiebalansen KvK

In Nederland is sprake van een langzame groei van zowel de dagrecreatie als de overnachtingsmogelijkheden en horeca. In de gemeente Druten is geen echte ontwikkeling zichtbaar. In West Maas en Waal heeft een flinke groei van de dagrecreatie plaatsgevonden, die recent een daling laat zien. Tegelijk is een structurele daling zichtbaar van de overnachtingsmogelijkheden plus horeca in deze gemeente.

In het Clusteronderzoek van Kamer van Koophandel Midden Nederland wordt geconcludeerd dat de vrijetijdseconomie opvallend beperkt aanwezig is in Rivierenland. Er is vooral een achterstand in verblijfsaccommodaties en in zakelijk toerisme en horeca. Ook blijkt dat bedrijven in deze sector willen investeren. Belangrijk is dat overheden deze bedrijven de ruimte geven. Rivierenland heeft voor de vrijetijdseconomie enkele ´unique selling points´ die aansluiten bij de huidige trends onder consumenten: rust, natuur en cultuurhistorie. Gezien de vergrijzing worden deze kenmerken alleen maar belangrijker. Hier liggen dus kansen.

4. Ruimtelijke ontwikkelingen

4.1 Ligging

Bedrijven in Druten en West Maas en Waal zijn behoorlijk gelijkmatig verdeeld over de verschillende locatietypen. Vooral in woonwijken in de gemeente Druten zijn relatief veel bedrijven gevestigd, evenals in het buitengebied van West Maas en Waal.

Tabel 4.1: percentage bedrijfsvestigingen per locatietype in Druten en West Maas en Waal:

Locatietype	Percentage bedrijfsvestigingen	Percentage werkgelegenheid
Centrum	24	24
Woonwijk	28	14
Bedrijventerrein	24	42
Buitengebied	24	20
Totaal	100	100

Bron: Bedrijven onder Dak, KvK

De werkgelegenheid is veel meer geconcentreerd op bedrijventerreinen. Dat is niet verwonderlijk, aangezien grotere bedrijven vaker op een bedrijventerrein zijn gevestigd.

4.2 Beoordeling

Tijdens het onderzoek Bedrijven onder Dak 2007 van de Kamer van Koophandel, gaven ondernemers een oordeel over de bedrijfsomgeving. Zowel Druten als West Maas en Waal krijgt het gemiddelde rapportcijfer 7,5. Er zijn kleine verschillen per locatietype en per sector.

Tabel 4.2: rapportcijfer per locatietype in Druten en West Maas en Waal:

Locatietype	Gemiddeld rapportcijfer
Centrum	7,4
Woonwijk	7,4
Bedrijventerrein	7,4
Buitengebied	8,0
Totaal	7,4

Bron: Bedrijven onder Dak, KvK

De rapportcijfers zijn hetzelfde als in de rest van Rivierenland. Juist ondernemers in het buitengebied, waar veel beperkingen gelden ten aanzien van de gebruiksmogelijkheden van de ruimte, zijn erg tevreden over de bedrijfsomgeving.

Tabel 4.3: rapportcijfer per sector in Druten en West Maas en Waal

Sector	Gemiddeld rapportcijfer
Industrie	7,4
Bouw	7,4
Groothandel	7,0
Detailhandel	7,3
Horeca	7,4
Vervoer	7,4
Diensten	7,4
Totaal	7,4

Bron: Bedrijven onder Dak, KvK

Opvallend is dat in een regio waar distributie sterk is, juist de groothandel een slecht cijfer geeft aan de bedrijfsomgeving. Nadere analyse leert dat binnen de dienstensector bedrijven in de financiële dienstverlening ook een slechte beoordeling geven: gemiddeld een 6,8.

Tijdens het onderzoek is ondernemers gevraagd waarover men ontevreden is. In West Maas en Waal wordt ontevredenheid vooral veroorzaakt door:

- Bereikbaarheid via openbaar vervoer (14%)
- Gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden pand (13%)
- Gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden perceel (12%)
- Bebording (12%)
- Parkeerproblemen (11%)

In Druten wordt ontevredenheid vooral veroorzaakt door:

- Parkeerproblemen (15%)
- Gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden perceel (11%)
- Gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden pand (11%)
- Gebrek aan opslagruimte (11%)
- Bereikbaarheid via openbaar vervoer (10%)

Uit een vergelijking van de oorzaken van ontevredenheid per sector, komen enkele opvallende zaken naar voren. In alle sectoren is ruimtegebrek het meest voorkomende probleem. Immers, ook parkeeroverlast ontstaat door ruimtegebrek. Het is opmerkelijk dat ook in een kern met een groot verzorgingsgebied als Druten, men ontevreden is over het openbaar vervoer.

In de industrie is daarnaast slechte bereikbaarheid met het openbaar vervoer een belangrijke oorzaak van ontevredenheid. Binnen de sectoren groothandel en detailhandel is men ook vaak ontevreden door parkeerproblemen. In de dienstensector is de belangrijkste oorzaak ontevredenheid over de parkeersituatie en over de bereikbaarheid met het openbaar vervoer.

Eerder is vastgesteld dat er bij het actief aantrekken van bedrijven naar Druten en West Maas en Waal, er interesse is van vooral dienstverlenende bedrijven en detaillisten. Op grond van de

beoordeling van de bedrijfsomgeving per sector, zou verbeteren van de parkeersituatie Druten en West Maas en Waal aantrekkelijker maken als vestigingslocatie.

4.3 Dynamiek en ruimtebehoefte

Huisvesting van bedrijven is dynamisch. Naast starten en opheffen, verhuist jaarlijks gemiddeld 5% van alle bedrijven. Om panden te kunnen laten voldoen aan de eisen die bedrijven stellen, wordt er ook vaak verbouwd.

Tabel 4.4: toekomstplannen van ondernemers in Druten en West Maas en Waal:

Plannen	Druten	West Maas en Waal
Verbouwplannen	13%	11%
Verplaatsplannen	9%	10%
Behoeftte aan bouwgrond	5%	7%

Bron: Bedrijven onder Dak, KvK

Lang niet ieder bedrijf met verplaatsplannen heeft behoefte aan bouwgrond. Van de verplaatsers is ruim de helft op zoek naar een bouwlocatie. Veel bedrijven hebben voorkeur voor vestiging in een bestaand pand, hetzij gekocht, hetzij gehuurd. Van deze groep geeft driekwart de voorkeur aan huren.

De belangrijkste locatie-eisen zijn allereerst voldoende parkeergelegenheid (genoemd door ongeveer de helft van alle verplaatsers) en een goede bereikbaarheid vooral per auto. Van de ondernemers met verplaatsplannen geeft ruim een derde aan eventueel interesse te hebben in vestiging in een verzamelgebouw. Ruim de helft wil wonen en werken graag combineren. Eveneens ruim de helft heeft best interesse in vestiging in een vrijkomend agrarisch pand.

Sinds 2000 neemt de behoefte aan bouwgrond geleidelijk af. Dit komt omdat steeds meer bedrijven naar een bestaand pand willen en omdat de gemiddelde kavelomvang die wordt gezocht daalt. Toch is er nu en in de komende jaren nog een aanzienlijke ruimtebehoefte.

Eerder bleek al dat bedrijven gemiddeld kleiner worden en dat er een snelle groei is van de dienstverlening. Zowel kleine bedrijven als dienstverleners zijn vaak niet op een bedrijventerrein gevestigd. Vooral startende bedrijven in de bouw en dienstverlening beginnen vaak vanuit huis. Woonwijken hebben dus een steeds belangrijker functie als ´broedplaats´ voor bedrijven. Kleine bouwkavels, maar ook woon-werklocaties worden gezocht op ieder type locatie. Dit betekent dat meer aandacht nodig is voor mogelijkheden voor bedrijven in woonwijken, het buitengebied en centrumlocaties. Bestemmingsplannen moeten dus niet teveel beperkende regels opleggen. Deze ontwikkeling leidt tot een gedifferentieerd geheel van werklandschappen.

Bedrijven met verplaatsplannen hebben in het onderzoek Bedrijven onder Dak 2007 aangegeven op welk type locatie zij hun bedrijf bij voorkeur willen vestigen.

Tabel 4.5: Locatievoorkeur van verplaatsers met interesse in vestiging in Druten en West Maas en Waal

Locatievoorkeur van verplaatsers	Percentage
Centrum	23
Woonwijk	9
Bedrijventerrein	44
Buitengebied	24
Totaal	100

Bron: Bedrijven onder Dak, KvK

Momenteel is 24% van de bedrijven in Druten en West Maas en Waal gevestigd op een bedrijventerrein. De vestigingsvoorkeur van verplaatsers laat zien dat er verdere concentratie van bedrijvigheid op bedrijventerreinen gaat plaatsvinden. Op langere termijn is een netto verhuissroom van bedrijven op informele locaties naar bedrijventerreinen te verwachten.

De continue toename van het aantal kleine bedrijven leidt tot een groeiende vraag naar kleine bedrijfsruimten, ook op bedrijventerreinen. Zeker als bedrijfswoningen zijn toegestaan.

4.4 Vraag en aanbod van bedrijventerrein

Uit het onderzoek Bedrijven onder Dak 2007 blijkt dat er momenteel behoefte is aan 5 hectare bouwgrond in West Maas en Waal en 3 hectare in Druten. Niet al deze grond wordt gezocht op een bedrijventerrein. Zowel in Druten als West Maas en Waal bedraagt de behoefte aan bouwgrond op een bedrijventerrein 2 hectare. De gemiddelde perceelgrootte waaraan behoefte is bedraagt 3.000 m².

In Druten en West Maas en Waal is momenteel (augustus 2008) bijna 17 ha. bedrijventerrein uitgeefbaar: op Westerhout-Zuid, Industrierrein Dreumel, Industrierrein Maasbommel en Veesteeg Oost.

Als alle bedrijven met verplaatsplannen hun plannen weten te realiseren, komen er 34 locaties vrij, met in totaal 4 hectare aan grond. Echter, in verband met bestemming, ligging en aanwezige bebouwing is slechts een klein deel van deze ruimte door andere bedrijven te hergebruiken. Wellicht kan een deel van de vrijkomende ruimtes worden gebruikt voor woon-werklocaties, waardoor een deel van de behoefte van het bedrijfsleven kan worden opgevangen.

Volgens de prognoses van Provincie Gelderland ziet de behoefte aan bedrijventerrein in West Maas en Waal en Druten er de komende jaren als volgt uit. In de tabel zijn de twee uiterste van vier scenario's weergegeven. Het overzicht van harde en zachte plannen voor nieuw bedrijventerrein (in netto cijfers) is daaraan toegevoegd.

Tabel 4.6: toekomstige vraag en aanbod van bedrijventerrein:

	Prognose 2007– 2020	Harde plannen	Prognose 2021– 2040	Zachte plannen	Totale prognose	Totale plannen	Verschil*
Druten	1,6 ha – 11,6 ha	8,3	-7,2 ha – 4,5 ha	18,0	-5,6 ha – 16,1 ha	26,3	Overschot 10 – 32 ha.
West Maas en Waal	0,4 ha – 11,6 ha	8,4	-13,6 ha – - 2,9 ha	6,8	-13,2 ha – 8,7 ha	15,2	Overschot 7 – 28 ha.
Totaal	2 ha – 23,2 ha	16,7	-16,5 ha – 1,6 ha	24,8	-18,8 ha – 24,8 ha	41,5	17 – 60 ha.

Bron: Overzicht Bedrijventerreinen, databestanden HedenMorgen Provincie Gelderland

* Het verschil is een puur cijfermatige berekening. In de prognoses is een ´negatieve ruimtevraag´ berekend. Dit betekent vooral dat op een bepaald moment minder ruimte voor het bedrijfsleven nodig is dan er op dat moment is. Dit betekent niet per se dat die ruimte op de markt wordt gebracht.

Er is sprake van een duidelijke daling van de vraag in de toekomst, ontstaan door een dalende beroepsbevolking en veranderingen in de economische structuur. De consequenties zijn nog niet helemaal duidelijk. Wat gaat het bijvoorbeeld betekenen voor de marktwaarde van bedrijfsruimte? Wel is duidelijk dat ondernemers die investeringsbeslissingen moeten nemen, er verstandig aan doen met een dergelijke omslag rekening te houden.

Bij de prognoses moet worden opgemerkt dat deze uitgaan van vraag door groei. Maar er zal ook altijd sprake zijn van vervangingsvraag door onttrekking en veroudering.

Afhankelijk van de ontwikkeling van de economie, kan snelle uitgifte van de direct uitgeefbare ruimte op de bedrijventerreinen in Druten en West Maas en Waal leiden tot het ontstaan van een tekort op korte termijn. Indien alle zachte plannen van beide gemeenten gerealiseerd worden, ontstaat er op langere termijn een aanbodoverschot.

Maar het is de vraag of alle zachte plannen echt gerealiseerd worden. Als geen enkel plan wordt gerealiseerd, zal het tekort dat op korte termijn kan ontstaan, op langere termijn aan blijven.

Voor het opstellen van de prognoses is uitgegaan van vier mogelijke scenario's. Recent heeft Provincie Gelderland ervoor gekozen uit te gaan van een middenscenario. In werkelijkheid kun je niet voor een scenario kiezen: het is iets dat je overkomt. Dit betekent dat het, vanwege de grote bandbreedte, verstandig is om ruimte te reserveren voor het geval het ruimste scenario waarheid wordt. Maar tegelijk ontwikkelingen goed te monitoren wat voor scenario er werkelijk ontstaat en dan de ruimte te kunnen ontwikkelen die dan nodig is.

4.5 Behoeftte aan bestaande panden

De behoefte aan bestaande panden groeit. Steeds vaker zoeken ondernemers met verplaatsplannen bestaande ruimte in plaats van een bouwkaavel. De behoefte aan bouwgrond laat dus slechts een deel zien van de ruimtebehoefte. Ondernemers zoeken in totaal zowel in Druten plus West Maas en Waal ongeveer 40.000 m² vloeroppervlak. Deze ruimtebehoefte komt dus bij de behoefte aan bouwgrond.

Helaas maakt het Centraal Plan Bureau alleen doorberekeningen voor de behoefte aan bedrijventerrein. Een aanzienlijk deel van het bedrijfsleven is op andere locaties gevestigd. Al eerder is enig inzicht gegeven in de ruimtevraag op andere locaties. Het is van groot en toenemend belang om aandacht te geven aan vraag en aanbod van informele bedrijfslocaties.

4.6 Problemen bij realisatie van de plannen

De meest voorkomende problemen bij het realiseren van verbouwingsplannen zijn als volgt:

In West Maas en Waal is dit het bestemmingsplan (34% van alle ondernemers met verbouwplannen) en het verkrijgen van een bouwvergunning (eveneens 34%). In de gemeente Druten komen dezelfde problemen het meest voor, met beide keren 38%.

In West Maas en Waal ondervinden ook ondernemers die willen verplaatsen en op zoek zijn naar bouwgrond problemen met het bestemmingsplan (26%) en met te hoge grondprijzen (21%).

In Druten ondervindt men vooral problemen met het bestemmingsplan (25%).

In het rapport Bedrijven onder Dak 2007 werd geconstateerd dat in de beide gemeenten vaker dan gemiddeld in Rivierenland problemen bestaan met het bestemmingsplan en met bouwvergunningen.

Daarnaast ondervinden ondernemers die in Druten of West Maas en Waal op zoek zijn naar een bestaand pand nog een ander probleem. Bijna de helft van hen geeft aan dat er te weinig geschikte ruimte beschikbaar is.

Gezien de interesse in woon-werklocaties en het niet toestaan van bedrijfswoningen op de bedrijventerreinen die momenteel worden uitgegeven, kan de behoefte van een aantal ondernemers op dit moment moeilijk worden ingevuld.

4.7 Herstructurering

In 2007 werd binnen de Regio Rivierenland (het samenwerkingsverband van de gemeenten) een programma vastgesteld voor herstructurering van bedrijventerreinen. Voor West Maas en Waal is daar geen enkel terrein voor opgenomen. Voor Druten zijn opgenomen Rodruza/Excluton/Scheepswerf en het terrein Westerhout, voor de periode tot 2010.

Al eerder bleek dat ondernemers op de bedrijventerreinen in Druten en West Maas en Waal de bedrijfsomgeving met een 7,4 een gemiddeld oordeel geven. Maar dit verschilt per terrein. De kleine terreinen in Dreumel, Maasbommel en Deest worden met het rapportcijfer tussen 5,5 en 6 relatief slecht beoordeeld (hoewel het lage aantal respondenten voor een vertekening kan zorgen). Van de grotere bedrijventerreinen wordt alleen Westerhout beneden gemiddeld beoordeeld, met een 7,1.

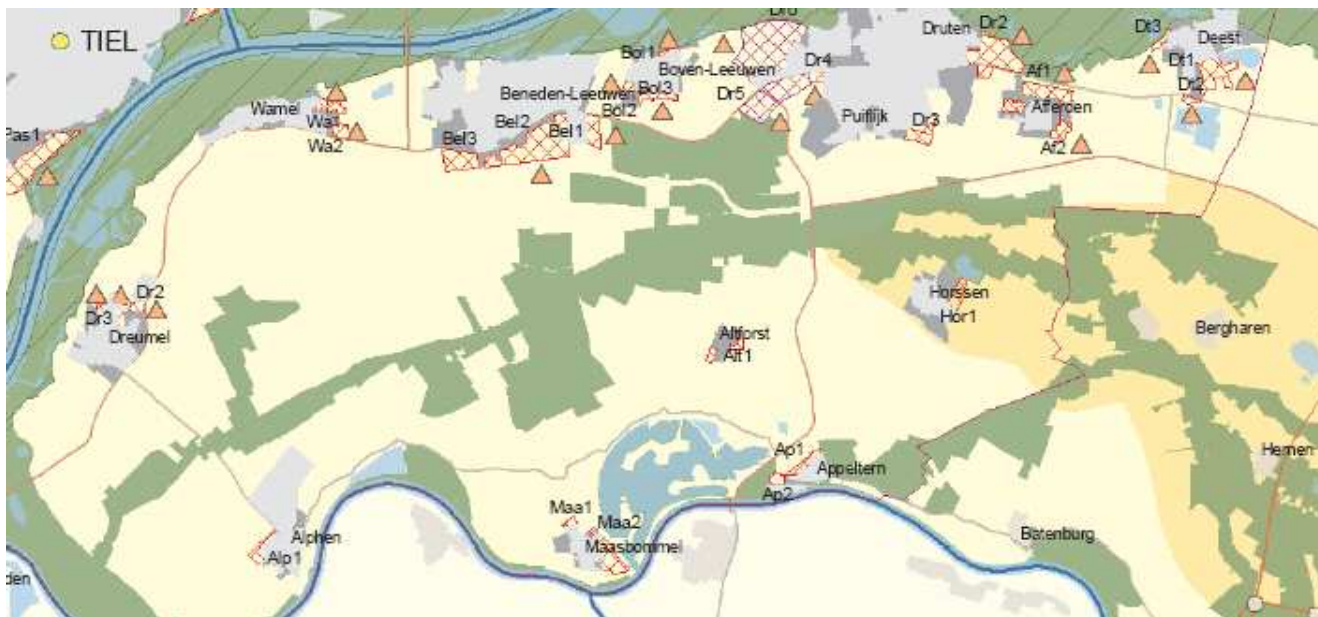
Het zou dus goed zijn meer aandacht te hebben voor het verbeteren van de kwaliteiten van de kleinere bedrijventerreinen.

In het algemeen zijn de belangrijkste verbeterpunten op de bedrijventerreinen in Druten en West Maas en Waal ruimtegebrek, parkeerproblemen, bebording en de bereikbaarheid door middel van het openbaar vervoer.

5. Beleid

De gemeenten in regio Rivierenland hebben gezamenlijk vastgesteld op welke plekken uitbreiding van de bestaande bebouwing (van zowel woningen of bedrijfsruimte) toegestaan kan worden: het 'Experiment Ruimtelijk Beleid Rivierenland'. Gedeputeerde Staten van Provincie Gelderland hebben deze 'zoekzones' goedgekeurd. Op de kaart is in rood weergegeven waar Druten en West Maas en Waal de komende jaren de bebouwing mogen uitbreiden.

Kaart 5.1: zoekzones voor verstedelijking in Druten en West Maas en Waal

Bron: Experiment Ruimtelijk Beleid, Regio Rivierenland

De 'rode contouren' zijn een belangrijk uitgangspunt in het huidige beleid. Daarbij geldt dat uitbreiding met woningen of bedrijfsruimte pas aan bod komt nadat inbreidingslocaties zijn benut.

Provincie Gelderland maakt het heel beperkt mogelijk dat niet-agrarische bedrijven zich in het buitengebied kunnen vestigen, namelijk in vrijkomende agrarische gebouwen. Er zijn strikte beperkingen aan toegevoegd. Er mag geen hinder ontstaan door bijvoorbeeld vervoersbewegingen of geluid dat groter is dan van het voormalige agrarische bedrijf. Tegelijk mag maximaal 500 m² van de bestaande bebouwing worden gebruikt. De overige opstallen dienen voor rekening van het betreffende bedrijf te worden gesloopt. In de praktijk zijn er nauwelijks niet-agrarische bedrijven die aan deze eisen kunnen voldoen.

Provincie Gelderland heeft in het Streekplan aangegeven wat voor functie iedere gemeente heeft. Druten heeft een subregionale functie, wat betekent dat Druten een verzorgingstaak heeft voor het gebied van de gemeenten West Maas en Waal en Druten. West Maas en Waal heeft een lokale functie. De verzorgingstaak richt zich alleen op inwoners en ondernemers in de eigen gemeente. Het zorgen voor voldoende ruimte om te ondernemen is onderdeel van die verzorgingstaak.

Het gemeentelijk beleid sluit hierbij aan. In de Drutense 'Ontwikkelingsvisie Wonen en Werken' geeft de gemeente letterlijk aan het centrum van het Land van Maas en Waal te willen zijn door de functies wonen, werken en voorzieningen verder te willen versterken.

Naast beleidsuitgangspunten zijn er vooral op het gebied van woningbouw en verkeer belangrijke ontwikkelingen.

5.1 Woningbouw

Woningbouw is van belang voor bewoners, maar ook voor de economie. Wil een gemeente actief bedrijven en zelfstandig ondernemers aantrekken, dan is onder meer een geschikt woningaanbod van belang. Ook heeft woningbouw gevolgen voor het draagvlak van voorzieningen. In kleinere kernen hebben winkeliers in het algemeen moeite om het hoofd boven water te houden. De keuze voor woningbouwlocaties is belangrijk voor het in stand houden van het voorzieningenniveau.

Volgens het woningbehoefteonderzoek van de gemeente West Maas en Waal is er tot 2015 behoefte aan ongeveer 1500 woningen in de gemeente. Vanwege vergrijzing is er vooral behoefte aan zorggeschikte woningen. Door stijgende prijzen stijgt de vraag naar huurwoningen snel.

Uitgangspunt in West Maas en Waal is, dat de komende twee jaar in alle dorpen in de gemeente bouwlocaties worden ontwikkeld. Onder meer komen er ruim 60 woningen bij de Lindenlaan in Alphen en 72 woningen bij 'De Pol' in Dreumel. In Beneden-Leeuwen is sprake van diverse bouwlocaties, zoals Ringkade, Zijveld-West en Beneden-Leeuwen-Zuid. De gemeente probeert de komende jaren de behoefte te monitoren, om in te kunnen springen op mogelijke veranderingen in de vraag naar woningen in de verschillende kernen.

Cijfers over woningbouw en woningbehoefte in Druten komen uit een woningmarktonderzoek van vóór 2000. Deze cijfers zijn dus verouderd en moeten worden geactualiseerd. De afgelopen zes jaar was het uitgangspunt dat er jaarlijks 180 woningen gebouwd zouden worden. Volgens de oude planning zouden er in 2008 en 2009 nog circa 165 woningen gebouwd moeten worden.

De gemeente Druten heeft er voor gekozen om de bouw van woningen en bedrijfsruimte vooral (voor 70%) te concentreren op de hoofdkern Druten, ter ondersteuning van de centrumfunctie.

In Druten bestaan vooral aan de oostzijde mogelijkheden voor woningbouw, en aan de westzijde voor uitbreiding van de bedrijfsbebouwing. De kern Druten kent ook veel mogelijke inbreidingslocaties.

De grootste ontwikkeling is het plan Druten Oost. Dit woningbouwgebied zal ruim 400 woningen in alle categorieën gaan bevatten.

Uit de woningbouwplannen van zowel Druten als West Maas en Waal blijkt dat beide aangrenzende gemeenten heel verschillende keuzes hebben gemaakt over de locaties waar woningbouw wordt gerealiseerd. Onderlinge afstemming ligt voor de hand.

5.2 Winkelvoorzieningen

Niet alleen woningbouw is belangrijk voor de (winkel)voorzieningen in de verschillende kernen. Er zijn ook enkele specifieke ontwikkelingen van belang.

In de gemeente Druten is men al lang bezig met een nieuw centrumplan. Dit plan bestaat uit verschillende fasen. Kern van het plan is revitalisering en reconstructie van het winkelgebied rond de markt.

In Beneden-Leeuwen is recent het dorpsplein gereconstrueerd. Ook is recent het winkelbestand aan de Zandstraat verder verdicht. Momenteel lopen er nog enkele nieuwbouwprojecten in de Zandstraat.

In Dreumel liggen de winkels erg verspreid. Er wordt gewerkt aan concentratie van de winkels in het hart van het dorp. Hierdoor kunnen de lokale winkeliers hun klantenbestand beter vasthouden.

Voor de andere kleine kernen geldt dat, waar nog winkels aanwezig zijn, hier en daar hooguit kleine verbeteringen mogelijk zijn, maar geen verdere grootschalige projecten. Tenzij het verzorgingsgebied sterk vergroot wordt door omvangrijke toekomstige woningbouw. Gezien de geplande ontwikkelingen levert dit echter weinig nieuwe mogelijkheden op.

5.3 Verkeer

De belangrijkste doorgaande wegen in Druten en West Maas en Waal zijn de Van Heemstraweg en de N322. Juist deze twee wegen worden de komende jaren ingrijpend veranderd. Veel doorgaand verkeer rijdt momenteel over de N322, via de Van Heemstraweg naar de Willem-Alexanderbrug, of andersom. Er is sprake van congestie op de Van Heemstraweg, vooral in en rond Beneden-Leeuwen. Doortrekking van de N322 naar de Willem-Alexanderbrug moet hier verlichting in brengen en de doorstroming verbeteren.

Terwijl de N322 wordt doorgetrokken, wordt een gedeelte van de Van Heemstraweg (vooral het deel tussen de huidige N322 en de Willem-Alexanderbrug) drastisch afgewaardeerd.

Verkeer naar de A15, maar ook verkeer tussen bijvoorbeeld Dreumel en Wamel richting Druten, zal daardoor niet langer helemaal via de Van Heemstraweg rijden, maar via de nieuwe doortrekking. Dit heeft consequenties voor de bereikbaarheid van vooral bedrijven aan de Van Heemstraweg in Beneden- en Boven-Leeuwen. Maar mogelijk ook voor de winkels in het centrum van Beneden-Leeuwen. Doorgaand verkeer rijdt in de nabije toekomst immers met een veel ruimere boog om het dorp heen.

Goede bereikbaarheid vanaf de doorgetrokken N322, maar ook goede verwijzingen naar het centrum evenals goede parkeermogelijkheden, zijn dan ook van groot belang om het klantenbestand in Beneden-Leeuwen op peil te houden.

De maatregelen zijn ingrijpend. Goede communicatie en planning van de wegwerkzaamheden zijn van groot belang om de overlast voor het bedrijfsleven tot een minimum te beperken.

Kaart 5.2: Nieuw tracé van de N322:

Bron: Verkeersstructuurplan, Gemeente West Maas en Waal

6. Samenvatting en conclusies

De komende jaren laten verschillende veranderingen zien. Soms nieuw, soms het doorzetten van ontwikkelingen die op dit moment al spelen. Bent u al klaar voor de toekomst?

Bevolking

Er is duidelijk sprake van vergrijzing. Het aantal 65+ -ers neemt toe van de huidige 14% tot 20% in 2020. Dit heeft gevolgen voor onder meer het vinden van geschikt personeel, maar ook voor de consumentenvraag. Een bedrijfstak die gaat groeien is de zorgsector.

Het onderwijsniveau in Druten en West Maas en Waal is relatief laag. Het niveau verbetert langzamer dan elders in Nederland en komt dus steeds verder achter te liggen.

Immigranten worden een steeds belangrijker bron van werknemers. Hier liggen kansen nu de arbeidsmarkt steeds krappere wordt.

Bouwen

Bij zowel bouw van woningen als bedrijfsruimte geldt dat inbreiding gaat boven uitbreiding.

Voor verdere uitbreiding is door beide gemeenten en de provincie vastgesteld waar deze mag plaatsvinden. Dit heeft gevolgen voor het toekomstig draagvlak van (winkel)voorzieningen.

De gemeente West Maas en Waal mag van de Provincie alleen ruimte ontwikkelen voor de lokale behoefte. De gemeente Druten heeft ook een ´verzorgingstaak´ voor de omliggende gemeenten.

West Maas en Waal ontwikkelt woningen in alle dorpen. Druten concentreert zich op de hoofdkern Druten. Het ligt voor de hand dat deze verschillende keuzes meer op elkaar worden afgestemd.

Andere belangrijke ontwikkelingen voor de voorzieningen zijn het centrumplan voor Druten, winkelconcentratie in Dreumel en de verdere bewinkeling van de Zandstraat in Beneden-Leeuwen.

Economie

In het algemeen is de winstgevendheid van bedrijven in heel Zuidwest-Gelderland heel goed, met name in de sectoren handel en horeca. Wat minder goed is de winstgevendheid in de dienstensector.

De groei van de werkgelegenheid in beide gemeenten is wat lager dan gemiddeld. De werkgelegenheid daalt in de sectoren landbouw, industrie en transport. Dit wordt ruimschoots gecompenseerd door de sectoren handel en reparatie, maar vooral door de dienstensector.

Verbreden van export biedt, door het opkomen van nieuwe economieën, economische kansen. Dit geldt zeker voor food en agribusiness, aangezien bedrijven in deze branches in het Rivierengebied minder exporteren dan elders in Nederland.

De verhouding tussen bedrijven die zich in Druten en West Maas en Waal vestigen en bedrijven die er vertrekken, verandert. Er ontstaat een netto uitstroom van bedrijven, die de komende vijf jaar alleen maar toeneemt. Vooral in Druten willen veel ondernemers (8%) het bedrijf gaan beëindigen. Vooral ondernemers in de sectoren diensten en detailhandel. Actieve acquisitie kan een oplossing bieden. Vooral voor Druten geldt dat er interesse is van dienstverlenende bedrijven en detaillisten: juist sectoren waar groei plaatsvindt. Wil men actief bedrijven acquireren, dan is

het ook van belang om een geschikt woningaanbod te hebben en knelpunten in de bedrijfsomgeving weg te nemen.

Ruimtegebrek is het meest voorkomende probleem voor ondernemers, evenals parkeerproblemen (in feite ook een vorm van ruimtegebrek). Daarnaast is men ontevreden over de bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Dit speelt zelfs in de kern Druten, met een groot verzorgingsgebied. Vooral verbeteren van de parkeersituatie zou Druten en West Maas en Waal aantrekkelijker maken voor de dienstverlenende bedrijven en de detaillisten die al enige interesse tonen.

Voor ondernemers met plannen voor verplaatsing, is het beperkte aanbod van geschikte panden een knelpunt. Maar ook ondervinden ondernemers in Druten en West Maas en Waal vaker dan gemiddeld in Rivierenland problemen met het bestemmingsplan en bouwvergunningen.

De dalende werkgelegenheid in de transportsector (sterk aanwezig in het Rivierengebied) valt op. Door groeiende drukte op de weg komt de positie van Rivierenland als logistiek centrum onder druk te staan. Dit is zorgelijk. Vanwege de toenemende drukte is besloten de N322 door te trekken tot aan de Willem-Alexanderbrug. Tegelijk wordt een gedeelte van de Van Heemstraweg afgewaardeerd. Deze maatregelen zijn ingrijpend. Goede communicatie en planning van de wegwerkzaamheden zijn van groot belang.

Om het klantenbestand van de voorzieningen in Beneden-Leeuwen op peil te houden, zijn goede verwijzing naar het centrum, goede parkeermogelijkheden en goede bereikbaarheid vanaf de N322 noodzakelijk.

Het aantal kleine bedrijven groeit sterk. Vooral in de landbouw en diensten werkt een groot deel van de werkzame personen bij bedrijfjes met minder dan vijf werkzame personen. Hierdoor, en door verdienstelijking van de economie en de op termijn teruglopende bevolking verandert de vraag naar ruimte. Zo zal thuiswerken vaker plaatsvinden en zijn steeds meer kleine bedrijfjes gevestigd op locaties in woonwijken, dorpen en het buitengebied. Daar moet beleidsmatig ruimte aan worden gegeven. Bestemmingsplannen voor woongebieden moeten niet teveel beperkende regels opleggen die kleinschalige bedrijfsactiviteiten belemmeren. Ook is er een grote behoefte aan woon-werklocaties die momenteel niet kan worden ingevuld. Wellicht is het mogelijk om deze te realiseren op locaties die vrijkomen door bedrijfsverplaatsing.

Provincie Gelderland maakt het slechts zeer beperkt mogelijk dat niet-agrarische bedrijven zich in het buitengebied kunnen vestigen. Verruiming van de mogelijkheden sluit aan de bij de marktvaart.

Tegelijk zal nog steeds een groot deel van de werkgelegenheid plaatsvinden op bedrijventerreinen. Naast de groei van het aantal kleine bedrijfjes, is er sprake van een netto verhuisstroom van informele bedrijfslocaties naar bedrijventerreinen. Er is vooral vraag naar kleinere bedrijfskavels, zeker als bedrijfswoningen zijn toegestaan.

Snelle uitgifte van bedrijventerrein kan leiden tot het ontstaan van een tekort op korte termijn. Indien beide gemeenten hun toekomstplannen niet weten te realiseren, zal dat tekort op lange termijn alleen maar groter worden. Indien beide gemeenten alle zachte plannen realiseren, ontstaat op langere termijn juist een aanbodoverschot. Reserveren van ruimte en overgaan tot ontwikkeling als de markt daar om vraagt, is het juiste antwoord. Monitoren van de vraag is dus belangrijk.

Er is landelijk steeds meer aandacht voor het opknappen van verouderde bedrijventerreinen. In Druten en West Maas en Waal zou het goed zijn om vooral meer aandacht te geven aan het verbeteren van de kwaliteiten van de kleinere terreinen. Ook hier zijn de belangrijkste verbeterpunten ruimtegebrek, parkeerproblemen, bebording en bereikbaarheid per openbaar vervoer.

Ondanks de beleidsmatige aandacht, is er nauwelijks groei van werkgelegenheid in recreatie en toerisme in Druten en West Maas en Waal. In West Maas en Waal is er zelfs een daling van overnachtingsmogelijkheden en horeca. Door vergrijzing zullen de kenmerken van het gebied (rust, natuur en cultuurhistorie) alleen maar belangrijker worden. Hier liggen dus kansen.

Aantrekken en stimuleren van bedrijvigheid

Om bedrijvigheid te stimuleren en aan te trekken, moet het ondernemersklimaat goed zijn. Het is vooral belangrijk om de parkeerproblemen aan te pakken. Maar ook om te zorgen voor voldoende ruimte en maatregelen te nemen om de groeiende achterstand van het opleidingsniveau tegen te gaan.

Om de netto uitstroom van bedrijven tegen te gaan is het belangrijk bedrijven uit groeisectoren aan te trekken die passen bij de vrij laag geschoolde beroepsbevolking. Er liggen kansen in de dienstensector en de detailhandel. Wel is de relatief lage winstgevendheid van de dienstensector een aandachtspunt.

Door verbetering van de bereikbaarheid is ook de groothandel een kansrijke sector. Hoewel handel al sterk aanwezig is in beide gemeenten, is de sector in heel Zuidwest-Gelderland erg winstgevend en zorgt de sector voor verdere groei van de werkgelegenheid.

Door vergrijzing en de kenmerken van het gebied zijn er ook veel kansen voor recreatie & toerisme, al dan niet gecombineerd met commerciële zorg. Dit moet worden gestimuleerd. Belangrijke vraag daarbij is, waarom de werkgelegenheid en het aantal vestigingen in de recreatiesector niet verder zijn gegroeid, ondanks de grote beleidsmatige inzet en de goede winstgevendheid.

Blijven innoveren is belangrijk om bedrijven en de economie gezond te houden. In Druten en West Maas en Waal wordt relatief veel geïnvesteerd en is de investeringsbereidheid van ondernemers hoog. Tegelijk valt op dat met name in industrie en bouw de arbeidsproductiviteit laag is, terwijl de winstgevendheid van dergelijke bedrijven in Zuidwest-Gelderland hoog is. De werkgelegenheid is er de laatste jaren afgenomen. Gezien de toenemende vergrijzing en de problemen bij juist deze sectoren om geschikt personeel te vinden, is het in deze sectoren verstandig om door innovatie de arbeidsproductiviteit te verhogen. Zo blijven deze sectoren ook in de toekomst gezond.

7. Wat is uw mening?

In deze rapportage zijn naast de economische prestaties van het bedrijfsleven in Maas en Waal de economische ontwikkelingen en de gevolgen daarvan voor de toekomst beschreven. Hieruit blijkt dat er diverse kansen zijn maar ook een aantal knelpunten is aan te wijzen. Het zou echter zonde zijn om het bij het benoemen van die punten te laten. Daarom wordt als vervolg op deze studie een aantal bijeenkomsten georganiseerd waarbij we u, als belanghebbende bij goede economische ontwikkelingen, aan het woord laten. Daarbij komen onderwerpen aan bod die van belang zijn voor de economie van Maas en Waal, onderwerpen waarin we kansen en bedreigingen zien. Het doel is om met elkaar in gesprek te gaan en concrete actiepunten te benoemen die kunnen bijdragen aan het verzilveren van die kansen en het wegnemen van die knelpunten. De onderwerpen die aan bod kunnen komen zijn zeer divers (bereikbaarheid, ruimte voor bedrijven, innovatie, arbeidsmarkt, et cetera). Vanuit uw functie kunt u immers tegen tal van zaken aanlopen. Om u een indruk te geven van waar tijdens de bijeenkomsten over kan worden gediscussieerd, tonen we hier een aantal voorbeelden:

- Ik kan niet aan gekwalificeerd personeel komen. Hoe zorgen we dat de arbeidsmarkt beter aansluit op de wensen van het bedrijfsleven?
- De sector toerisme en recreatie heeft meer ruimte nodig om te kunnen uitbreiden.
- Het bedrijfsleven heeft steeds meer te kampen met slechte bereikbaarheid. Hoe zorgen we voor verbeteringen?
- De economie heeft behoefte aan meer bedrijven in de dienstensector. Hier is gericht acquisitiebeleid voor nodig.
- De innovatiekracht van het bedrijfsleven, met name in de industrie en de bouw, moet worden versterkt.
- Te veel bedrijven vertrekken uit Maas en Waal. Bedrijven en overheden moeten regelmatig en structureel met elkaar in contact zijn om erachter te komen wat de wensen van bedrijven zijn om dit te voorkomen.

Uw inbreng is daarbij essentieel. U wordt als lid van één van de ondernemersverenigingen in Maas en Waal daarom van harte uitgenodigd om deel te nemen aan één van de bijeenkomsten. U kunt aangeven wat volgens u een belangrijk onderwerp is waarover verder dient te worden gediscussieerd. U kunt zich echter voorstellen dat niet alle onderwerpen tijdens deze bijeenkomsten kunnen worden behandeld. Als alle aanmeldingen binnen zijn, zal een aantal onderwerpen worden geselecteerd. Vervolgens krijgt u een uitnodiging voor deelname aan een bijeenkomst.

Bijlagen

Bronnen

- ‘Bedrijven onder Dak 2007’, Kamer van Koophandel Midden-Nederland.
- ‘Clusteronderzoek’, Kamer van Koophandel Midden Nederland, augustus 2008 (onderdeel van het project ‘Vizier op Midden-Nederland’.)
- ‘Experiment Ruimtelijk Beleid Rivierenland’, Regio Rivierenland, vastgesteld door gemeenten en GS in 2002.
- ‘Focus op meerwaarde, een trendverkenning’. Pim Berculo, Kamer van Koophandel Midden Nederland, Utrecht 2008.
- ‘HedenMorgen, vier toekomstscenario’s van de Gelderse economie’. Provincie Gelderland, 2006.
- ‘Masterplan Winkels Kleine Kernen Rivierenland’, Adviesburo Kardol, 2003
- ‘Mutatiebalansen Kamer van Koophandel Rivierenland’, 31 december 2007
- ‘Ontwikkelingsvisie Wonen en Werken’, Gemeente Druten, maart 2003
- ‘Overzicht Bedrijventerreinen’, website Provincie Gelderland, 13-8-2008
- ‘Provinciale Werkgelegenheids Enquête (PWE)’, Bureau Economisch Onderzoek Provincie Gelderland, 2007.
- ‘Regiobase’. Kamer van Koophandel Midden Nederland, 2008.
- ‘Starters- en ondernemersprofielen Midden-Nederland 2007’, Kamer van Koophandel Midden-Nederland, augustus 2008
- ‘Statline Databank’, www.CBS.nl, augustus 2008
- ‘Statistisch Jaarboek Rivierenland’, Kamer van Koophandel Rivierenland, editie 2006
- ‘Verkeersstructuurplan Leeuwen’, Gemeente West Maas en Waal, februari 2007
- Website gemeente Druten, www.druten.nl, augustus 2008
- Website gemeente West Maas en Waal, www.westmaasenwaal.nl, augustus 2008
- ‘Woningbehoefteonderzoek West Maas en Waal’, gemeente West Maas en Waal, 2004

Toelichting op de economische barometer

De nieuwe economische barometer is gebaseerd op een onderliggend model dat door Rabobank Nederland (RN) en het Economisch Instituut voor Midden- en Kleinbedrijf (EIM) is ontwikkeld. Voor het model wordt gebruik gemaakt van een database waarin de jaarrekeningen staan van klanten van de Rabobank. Deze wordt tevens gebruikt voor de Rabobankpublicatie *Cijfers & Trends*. Op basis van die jaarrekeningen, aangevuld met macro-economische gegevens van o.m. het CBS en LISA, wordt voor een regio (tot op gemeenteniveau) een beeld geschapen van de regionale winst- en verliesrekening en de regionale balans.

Op basis van de winst- en verliesrekening en de balans kan de prestatie van de regionale economie worden gewaardeerd. Dit doen we door het berekenen van rapportcijfers. Dit houdt in dat het cijfer dat een regio voor een variabele krijgt toebedeeld, is gebaseerd op de score van de regio ten opzichte van die van andere regio's in ons land. De mate waarin de regionale score

afwijkt van het gemiddelde van alle regio's (de zogenoemde 'standaarddeviatie') vertaalt zich in punten die een regio meer of minder krijgt toebedeeld dan dat landelijke gemiddelde: een zes. De berekeningswijze is voor alle variabelen hetzelfde.

Colofon

Titel

De Kracht van Maas en Waal 2008

Datum

November 2008

Samengesteld door

drs. Rogier Aalders (Rabobank Nederland)

drs. Bart Kennis (Kamer van Koophandel Midden Nederland)

In opdracht van

Ondernemend Maas en Waal

Rabobank Maas en Waal

Kamer van Koophandel Midden-Nederland

Contactadressen

Kamer van Koophandel Midden-Nederland

Afdeling Regionale Economie

Postbus 48, 3500 AA Utrecht

T. (0344) 63 77 00

www.kvk.nl

Rabobank Maas en Waal

Afdeling Communicatie

Postbus 11, 6650 AA Druten

T. (0487) 58 02 00

www.rabobank.nl/maasenwaal

Rabobank Nederland

Directoraat Kennis en Economisch Onderzoek

UCP 515, Postbus 17100, 3500 HG Utrecht

T. (030) 21 66 662

www.rabobankgroep.nl/kennisbank

Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten of andere onvolkomenheden in deze publicatie.